

LYTTON.

— EGY KOMÉDIÁS FIÚ TÖRTÉNETE. —

— ELBESZÉLÉS. —

IRTA:

ENDREFI (TOKAJI KISS ENDRE)

A tiszta jövedelem egészen a tokaji tüzkárosultaké.

Kisvárdá,

Nyomatott Berger Ignác könyvnyomdájában

1890.

RÉZLER, GYÖRGYNÉ,

született

HRABOVSKY CORNÉLIA

Urnő Ő Nagyságának,

*a szépművészetek, irodalom és közjótékonyság
buzgó és igaz hívének, pártolójának,*

kiváló tisztelete jeléül:

a szerző.

I.

Kékesszürke felhőtlen ég; bágyadt verőfény; szálló darvak V. betüje a légben, a táj felett elsubanó, talán kissé hűs, de üde légáram; rezegve aláhulló sárguló falevelek, tehát egy őszi kép és hangulat.

Festő nem lévén, nem is merek vállalkozni, hogy festeni merjem tovább a természet sajátos képét, melyet írásban és képen már annyian leírtak, melyek ugyanis csak halvány vonásokban adják vissza az eredetit, melyhez kinek-kinek kedély világa adja a színeket, a derűs vagy nyomott hangulatot tehát: a különböző impressiókat. A beszély írók bevett szóllásaként — mondjuk: — derült novemberi nap volt.

Egy kis karaván közelgett Bánvár — egy alföldi község felé. A nevet ne keresd

a mappán, szíves olvasóm, mert biz' azt én magam fundáltam ki, nehogy valamelyik szereplő személyem magára s az eseményre ismerve, duellumra hívjon ki

Egy tekintet a karavánra s látjuk, hogy vándor komédiások.

A ki ott legelől megy a vízhatlan ponyvájú ernyős szekérbe fogott mecklenmurgit vezet, az Moszió Lepor a „gymnastica és a legfelsőbb (!) erőművészet tanára.“ Bizony nem fiatal gyerek már, közel jár az 50-hez; lanem arca azért elég sima, alig van rajta egy két redő, keskeny hegyes álla és szakála, apró szuró tekintete nem mondhatni, hogy rokonszenvessé tennék, de ha beszélt, a szem megelevenült, más kifejezést öltött s igazán hasonlított valami kedélyes vidéki iskolamesterhez. — A mester mint mondtam elől ment, a meclenburchit vezette, mely a szekeret vont, melyen a művészethez szükséges kellékek voltak felhalmozva. Belül egy nő ült kétes színü plaidbe burkolódzva s Leontine né-

ven szerepelt. Már nem volt többé fiatal, de azért elég érdekes arczn; figyelmes szem, de sok viszontagságos történetet tudhatott volna arról olvasni! Szegényes reggelijét költé el uglátszik; szilvát evegetett kenyérrel.

Egy jószivü eszsz adománya az, a mikor gyümölesöse mellett mentek el. Megszánta az isten-adtákat, s kiknek semmi pénzeeskéjük, és olyan szellös a gunyájuk.

A nő ölébe hajtva alszik egy 6—7 éves leánya, Marry arany szökehajjal, hosszú szempillával, kedves piros metszésü szájjal; bubáját erősen magához öelve tartja; azzal aludt el. A komédiás nép nyomoruságos életét édesen bevilágító derünek egy sugara ő; becézett kicsikéjük. Egyetlen drága gyermeke a nőnek. Csakugyan az ő gyermeke-e, vagy pedig utszélén eldobott, elárúltelibök akadt senki gyermeke? ki tudja?

A kocsi után 18—20 év körüli fiatal ember két pönnyt vezet. Nyomukban két fiu 10—12 évesek; két Clown; Diek és Krick, uglátszikszomoruképpel veszik tudomásul, amint

egy-egy szilva mag röpül ki. Mily magas vágyak, mily lakmározás: édes szilva kenyérrel! Nöde közel a helység s itt a — *reménység!* Édes Istenem, de sokszor is kellett *azt* reggelizniük, s lám mégis itt vannak.

De ne feledkezzünk meg a saroglyához kötött „szereplőről“, mely „Kant, a tudós szanár“ ezínen figurál a plakátokon. A fiatal embernek, ki a ponnyt vezeti, ruganyos léptei erőt és kellemetmutatnak; szőke szép arcához oly jól illik a kék szem; szabályosan hajlott orra, s az alatt egy kis fekete Jörge bajusz határozottan érdekessé tesz; ő Lytton az első légtornász. Minthogy a tanár ur jobbára csak dirigálni szokott, s mert e fiatal emberen kívül, más ugy sem „légtornázik“, a tanár ur méltó joggal nevezhette őt társulata első és legkitünőbb tagjának. De mert az a két kitanult ponny is szerepelni szokott, és az „okos szanár“ tul tett a számadásban egy némelyik is-

kolai nebulón, joggal számíthatjuk azokat is a társaság *szereplő* tagjai közzé.

Ezen kis társaság vállalkozott arra, hogy Bánváron a „rideg egyhanguságot“ megtörje; távol esvén ugyanis nagyobb várostól, csak igen ritkán tévelett hozzájuk egy „panorás“ ember. No lesz látnivaló. Nem csoda tehát, hogy a kis társaság megjelenése Bánváron valódi *eseményt* képezett; a publicum alig várta, hogy felállítsák a bódét.

A „társulat“ lehetőleg csinosan rendbe szedte magát, kiöltözködött; a tanár úr elővette trombitáját, a hölgy és a kis leány ponnyra ült, a két Clown legelül hányta a czigánykereket, a légtornász is felölté sodrony, pikkelyszerű kabátkáját, — tollas barretet tett fejére, lábait kis czipőbe bujtatta, száraitra trikó feszült, mely kiemelé férfias szép idomait, a kisdobon olyan marsot vert, mint egy ezred kitanult dobosa. Bejárták a fütéreket, megmutatták magukat s meghirdették estére az első „nagy“ előadást.

Persze a mint illet, legelőször is az öregbiró utcáján tisztelegtek; majd megállt a „társulat“, óriási ember és gyermek sereg vevén őket körül, a szomszédok mind ki szaladtak a kis ajtóba, kiabáltak, éljeneztek nekik, s ámulva nézték azt a kis babát, ki oly bátran és kecsesül ült ponyván.

Nem lehet tehát csodálkozni, ha a riadalom kiesalta Virág István uram—a község ez időszertinti öreg birójának — családját is; a „nemzetes asszony“ ott hagyta a buza-szemelést; leánya — a „szép Erzsike“ — szintén odahagyta a virágöntözést, bádog kannájával kezében futott ő is a kis ajtóhoz; piros szoknyáeskája siettékben fel-tüzve maradt, s láttatni engedett a fehér harisnyás lábaeskából, habárcsak egy harapásnyit; sőt a kemenczét tapasztó Peták Sára néne is félbehagyta a munkát, nagy csodálkozások közt csapta össze sáros kezeit feje fölött, mert még ugymond ilyen

„csudát“ életében sohasem nem látott.

— Furesának elég furesa népség; eszem meg azt a szöke gyermeket; hogy megül a lovon, mintegy huszár . . . De még azért a szép szöke fiúért is kár ám, hogy ilyen csavargó életre adta a fejét . . . úgy-e Erzsikém! — —

Erzsike szemei is nem egyszer tévedtek vissza az első komédiás fiu idomos termé:é:re s érdekes szöke arczára, ki azonban, majd egykedvűen, majd komolyan nézett szét az őt környező bémész csoporton, midőn azonban bíró uram szép Erzsikéjét pillantotta meg a leveles kis kapunál, arczán egy futó mosoly s pir jelentkezett, mintha röstelné magát e zajongó, lármázó tömeg közt, — mely kíséri, Erzsike félre fordítá fejét egy kissé, de azért jól látta, a mint a komédiás fiu abba hagyva a dobolást s hóna alá esapva a verőfákat, oly módosan hajtá meg magát, mintha egész életében a főuri körök parquettét taposta volna. Ez a bók, ez a meghajlás tisztán látszott, hogy a kis ajtóban

álló Erzsikének szóllott, mire el is nevette a lány magát, de bezzeg megijedt ám, mikor észre vette, hogy úgy áll feltüzött szoknyácskában. Erre aztán be is futott, be az udvarba és csak a kiskapu hasadékán folytatta a nézegetést.

De a tanár úr intett, s a kis komédiás csapat tovább vonult; még hátra volt az „al-vég“, az ott lakók is megvárták a tisztelgő bemutatást.

— Hát te kis czukros, mit keresel a kapu hasadékánál? tán azokat az ágról szakadtakat nézed? — mond a kis ajtón belépő gazda, ki nem volt más, mint Erzsike édes apja, a helység ez időszerinti öregbirája, Nemzetes Virág István uram.

— Hát csak kinéztem én is egy kicsit édes apám, ugy is rég láttam komédiásokat.

— Bár soha sem jönnének! De most is ugyan minek jönnek? a pénzt összeszedni a faluban, hogy aztán azzal odább álljanak? Bezzeg inkább a *királyi adóba* fizet-

né a nép azt a néhány garast, mert eljön az „egzekutor“ az osztán nem igen fog komédiázni. — Dolgozzanak inkább s ne komédiázzanak.

— De apám! . . . ha szegényeknek ez a mesterségük! . . .

— Hát mi az ördögnek választották ezt a csavargó mesterséget? — dörmögött a főbíró úr. Hancu már megengedtem az Isten adtáknak, hogy hat előadást tartassanak — ha már itt vannak —; ne mondják, hogy rossz-lelkü, szívtelen ember vagyok; de csak is hatot, elég az; de aztán kotródjanak tovább.

— Megengedted? Tehát csakugyan fognak játszani? Ugy-e elviszel engemet is apuskám? Ugy-e megyünk mi is arany apuskám? — hízelt Erzsike.

— Nono . . . nem bizonyos, de . . . meglehet; no elviszlek a komédiába, te kis cukros — mondá a főbíró úr, szeretettel ölelve át a kis hízelt s kezét megfogva léptek a szobába, mely ragyogott a tisztaságtól.

II

*) A szoba közepén szép mivű diófa asztal állott; sátoros ünnepeken azon étkezik az egész család, mert kihuzható ám, és akkor 24 személy elfér mellette; lapja mozaik-szerű, lábai oroszlán karmokban végződnek; igaz, hogy valami licitáczióon vette a főbíró ur 50 erős forintokért, de antik tárgy és szokszoros árért sem adná. Mikor ez asztal megröpesül, akkor van ám jó világ! — A tiszteletes, a jegyző, — a tanító urak, meg esküdt uramék tudnák legjobban megmendani; mert Virág István uram módjával mindent szeretett, tehát töltöttek biz' ott az első szobában, sok vigórát, s úgy reggel felé bizony már tiszteletes ur is püspöknek képzelte magát. Az ajtóval szemben fekete keretű nagy tükrök. A falakon odább néhány táj- és csatakép, jelesen: a kárpátokból egy rész-

*) Mert öreg bíró uram s feleségének beszélyemben elég nagy szerep jutott s mert két igaz magyar tiphust akartam bemutatni az olvasónak: ez mentsen ki, hogy velük s házuk tájával talán hosszasabban foglalkozom —E—fi

let, meg Zrinyi kirohanása; odább a magyar írók arczkép esarnoka; a tükör felett Ferencz József ő felsége a szeretett királynak, annak jobb és baljáról pedig Magyarország két „igazi védő szentje“ (mint ahogy az öreg szokta mondogatni) az öreg Kossuth s az öreg Deák arczképe. (Nem tudott az öreg bíró — a szeretetben, melyet érzett a három „nagy“ iránt, — különbséget tenni;) a tükör alatt fényképek keretben; az a szelid képű gyerek, a kereszt-fia, most önkéntes a Molynárinál; az a szakállas, komoly fiu, theologus diák, pünkösdbbe volt itt legátión és megrikatta az egész eelésiát, kitünő pap lesz belőle az bizonyos; az a derült képű öreg is, a helybeli tiszteletes, a ki maga élő adomatár; az a kis csoport pedig Virág István uram és családja. Az anyjuk fején most is ott van a keszkenő, nem tudta vele a fotográfus letéetni „Illetlen — ugymond — az asszony-embernek fedetlen fővel lenni!“ Ha nem tudnók, hogy 20 éve mióta ismerik egymást, azt mondanák, hogy

biróné asszonyom alig haladta meg a harminczat. Az a mosolygó derült gyermekarcz pedig ott a két fej közt kié lenne másé, — mint az Erzsikéé? A *mobilia* mind gondosan be van húzva fehérvászonnal, mert a por árthat, de itt-ott azért látszik a barna ripsz szövet; egyedül a nagy bőr „kanapé“ imponál maga körül „leplezetlenül“; az ablak előtt egy emelkedett helyen áll a ki; munkaasztal, melyhez most ül a kis „Czukros“, hogy az apa üngét megtatarozza. — Igen is, mert Erzsike nem ért ugyan a magasabb nőimukához, — a tanítóné mindössze kötni, szabni, varrni, foltozni tanította meg, de hiszen *elégedjék meg* minden házasuló férfi, ha *ezeket* ideáljában megtalálta! Az ablak felett két kalit, abban Erzsike kedvencei, két szép kanári; két szekrény a fal felett, melyeket ha megnyitna a Nemzetes asszony, ugyan volna mit bámulni s irigyelni sok asszonynak, mert az mind telistele van ám; az egyikben csupa az Erzsike „stafirungja“ (Igy mondom biró

né asszonyom után én is.) Sávolyos abroszok, asztalkendők, selyem-puha törülközők, önszötte-fonta vásznak, és az ég tudná még mi mindenféle. Minden esztendőben szerez valamit az ő aranyos kis lányának; így aztán meg se érzi a kiadást; mások panaszkodnak, hogy mily iszonyu költségbe kellett magát verni az apjuknak, mikor leányukat férjhez adták; akkor ép a termés is rossz volt, a *takarékból* kellett egy *ezrest* venni fel; bezzeg biróné asszonyom nem így tesz, bíró uramnak nem igen fog főni a feje, majd ha eljön *az az idő*; biróné asszonyom már 17 éven át stafirozza az ő Erzsikéjét; minden esztendőben valamieskét; sokra összegyűl ez 17 esztendőn által. Pedig igazán csak úgy rakosgatta össze, egy kis tej, vaj, túró árából, egy kis gyümölcsből; az ily apró-cseprőségekből szokta fedezni a ruha szükségletet; igaz, hogy anya és lány hétköznapi beérték a *hóni*-késsel. — Egyedül egy czikk, egy tárgy volt az, a mit bíró uram vett s mintegy

belopott az első szobába. Rég és sokat hal-
lott erről általuk beszélgetni; vágyaik ne
továbbja *egy varró gép* volt, s miután a doktor
úr nem ellenezte, hozatott hát egyet Debre-
ezenből, — s hogy a kis lány kiérdemelte:
tanu rá az a 12 ing, melyet apjának
megvarrott.

A pohárszékben nyakukat kevélyen-
tartó palaczkok, közöttök öblös poharak;
azzal a fél literessel biró uram veszi be a
fölöstökömöl kávé képiben, az asszony szok-
tatta arra a fekete lére, s az óta biró uram
felől a szeszes liquidum ott állhat, hanem
azért ott áll az „asszonyfözte“ nedü is egy
jókora szalmás üvegben, kis poharak s
egy rakott pogácsás tál társaságában, a lá-
togatók a szerencsés jó reggelt kívánó kis-
biró s esküdt uraimék számára. A „komót“
számos fiókja rejti az ünneplöket; felül
megvan rakva csészékkal, virág poharak-
kal; ott van mint főhelyen elhelyezve a
„Biblia“ és „Zsoltár“ (a kalendárium a tük-
röt tartó széken lóg egy madzagon), odább

a „Vasárnapi Ujság“ 20 éven keresztül járatott példányai: maga egész kis könyvtár; néhány népszerű olvasmány és gazdasági könyv; de az a szépen, papírral gondosan bevont néhány kötet Erzsikét vallja tulajdonosának. Jókaija is van, de jobbára: Arany és Petőfi munkái. Hadd gyönyörködjék bennök a kis ezukros, úgy is míg fiatalok vagyunk, a szerelmes novella kötet, meg verseskönyv a bibliánk.

Amott a sarokban szerényen meghúzódva áll egy bizony már kopott láda, valamikor tulipántos volt, de biz már lekopott; csak a kulcs lyuknál látszik még homályosan „Anno 18.,,0“ (ez a kulcs lyuk) 38. Mintha elkiváncoznék az urias butorok közzül, pedig ez a gazdának legdrágább vagyona: még *szolgaletény idejéből* való. Más a padra tételné vagy eldobná a régi rongyot, de ő előtte kedves emlék az: most is ott van benne legénykori ünneplője s darutollas pürge kalapja, a ládafiába pedig ezüst tallérok, sőt néhány *sárga csikó* is.

Mindössze egy angol-zárt vett a ládára s egy csavarral a földhöz erősítette. Mert hiába! ma már a mink van, féltünk kell, ha még bíró vagyunk is, hamis lévén az ember mig eleven. Mondjam-e még tovább? Meghordozzam még olvasóimat a ház többi részeiben, megmutogassam a pítvarban, azt a 365 különféle mustráju porcellán, cseréptálat és tányért, melyek mint a hadfi mellén az érdem rendek, úgy büszkélkednek a falakon; és a különféle réz és vas edényeket; hát a lábosokat, a tepsik több fajtát, a kis és nagy csuprok tömegét, a „kanalast“ bádog, de tükör tiszta eszközeivel! Fellebentsem-e a fülkék függönyeit az élés kamrában, hogy előttök lássák a gazdasszony büszkeségét, a finom tejfölt, túrót, írósvajat, sajtot; a „befőttek“ is szép rendben sorakoznak, a községbeli szegény *kióvó* betegeknek is jut belőlük. Hát az udvaron, mely két részre van osztva t. i. ház és baromfi udvarra: meghordozzam-e önöket? adjak statisztikai adatokat a különféle két és —

4 lábuakról? sok volna azt előszámolni. Ihol közeledik biróné asszonyom, előtte fehér kötény, oldalán az elmaradhatlan külcscsomó, most jött az istállóból a fejéstől, a tejet szüri el; a cselédek is lassan megjönnek, vállukon a munka eszközökkel; eketalieskákkal, boronákkal népesül meg az udvar; a cselédek letelepesznek egy hosszú asztalhoz a nagy eperfa alá, felteszik a töpörtövel, turóval koszorúzott „esuszát“, melyről híres ám biróné asszonyom; viz helyett egy lopótöknyi „nyíri-vinkót.“ kaptak szomjuság oltásra- A cselédség ép oly buzgalmat fejt ki, az evésben, mint kün a munkáiban.

A konyhából vidám nóta hangzik; a Julis szolgálóé, ki épen tésztát nyújt, (a száraz tészta a tanyai munkásoknak kell.) Miska a kisbéres felüti a fejét a nóta hangjára, kezében megáll a villa . . . hejh! az a Julis be hamis egy portéka . . . hiába! a kis béresnek is van valamije a „lajbi“ alatt, a mit *szívnek* neveznek s a Julis nó-

tája alatt olyan ugrádozást viszen is az véghez, mint egy kis bárány. No de majd kiforr az új bor, s *akkor!* . . . A többit már csak után gondolja a kis béres, elmosolyodik és jó kedvvel esik neki a csuszás tálnak.

Hanem ide s tova már öreg este is lesz, bíró uraméknál is lenyugodnak; a cselédek is ki a szénatartóba, ki a boglya tövében csinál magának ágyat az illatos szénából; egy darabig bámulják a „gönczöl-szekeret“, meg a „fias tyúkot“; mignem álom ereszkedik a fáradt pillákra. Szép nyári éj van, s a csillagos ég elégséges *takaróul*, majd lassankint az ég is hunyorgatni kezdi csillag szemeit . . . Egy, egy csillag fut alá. A Sajo kutya ott van őrállásán a ház előtti kis padra kuporodva, tudatával lát-szik birni jelentőségének, leszökik onnan, végig czirkál az udvaron és a Fáz tája körül, nem talál semmi ugatásra valót, vissza-szamegy hát megint a lóczára, de azért vakkant egyet kettőt azon ablak alatt,

melynél tudja, hogy bíró uram alszik, nyilván csak annyit akar azzal mondani: „Nincs semmi baj gazd' uram“! — — —

A ki azonban azt vélné, hogy nemzetes bíró uram mélyen alszik, az nagyon csalódnék ám; megesik, hogy mikor nem is gondolják, akkor lép elő valamelyik sikátorból s jaj a *bakternek*, kit a padon aludva, vagy éppen a koresmában találna . . .

A hold derengő fénye világítja be a szendergő községet, annál pillantjuk meg bíró uram, igazán derék férfias alakját; mert most is éppen gyakorolja az ellenőrzési szemlét; kezében az elmaradhatatlan *somfa-pálcza*; mint uralkodónak a jogar; az a kis pálcza képviseli a *bírói hatalmat* és tisztességet, mert nem egyszer történt meg, hogyha a tüzes legényekkel a „csendkatonák“ már nem bírtak s féltő, hogy ember halál történik, megjelent főbíró uram és a villám lecsapott a *somfa-pálcza képiben* a rakonezátlan legény nyaka közé és a rend helyre állott, meghunyászkodtak a szilaj

legények. A panaszokat gyorsan intézi el természetes eszével s annyira biztak részrehajlatlanságában, hogy ritkán felebbezték az ítéletét. Még a szolgabíró úr is csak fejét csóváltatta, midőn látta, hogy az a „kékmándlis“ ember a nélkül, hogy ismerné azt a sok ménkü §§-kat, úgy tudott ítélni, mint egy böles Salamon, vagy talán *épen azért*. Aztán nem volt barátságatlan ember: lakodalom, keresztelő, disznóor, névnap ő vele volt ékes; nyáron pedig nem egyszer lehetett látni, a mint a „páskumon“ a „kis-lajbit“ leveleve, ott labdázott a fiatalsággal. Az árváét, özvegyét el nem kivánta, sőt őrizte, mint egy sárkány; az árvagyám egy spekuláló mézáros nem igen jó néven vette ugyan s váltig is zehernyéskedett a „sűrű“ és „oknélküli“ *kassza-vizitáció* ellen. Mint gazda is az elsők közt állott, 100 hóld jó föld egy tagban, meg házatája tanuskodott arról, hogy milyenek kell lenni a jó gazdának. De mindezek daczára ne esürjük csavarjuk, mert a szom-

széd Duffa Szabó János uramnak ez egyben igaza van *kirítt* belőle a „hat ökrös pógár“ gőgje. Felesége Nemzetes biróné asszonyom egy szelid arczu szorgalmas asszony, még csak *bóbitásabb* főkötőt sem hordott a többi asszonyoknál és csak nagy nógatásra húzta fel, (sátoros ünnepeken) azon selyem czérna keztyűt, melyet Tiszteletes komája Csukás Gáborné asszonyom ajándékba hozott ez előtt 3 esztendővel a debreczeni vásárról

Hanem főbiró uraimék minden dicsekedésök még is csak egyetlen szép leányuk Erzsikében állott.

Hogy Erzsike *szemet szúrt* a fiatal-ságnak s bomlott érte: egy szép leánnyal szemben felesleges bizonyítgatnom. Égő két sötét szeme, mit hosszú pillák árnyaltak, piros arcza, kicsiny nevető szája, darázs dereka, hosszú, szőke haja, melyet két ágban viselt, élénk ruganyos járása, mesterkéletlen kedves beszéde — mindenkit meghódított. A helybeli tanító urtól nyerte a tudományt, melyet olvasgatás által önmaga

fejlesztett, tanítóné asszonytól meg a kézi munkákat; kisasszony is lehetett volna, de nem volt nagyralátó, és nem aprehendálta, ha a fiatal legények *hugomnak* szólitották is. — Az ő ablaka előtt volt májusban a legszebb „májusfa,“ megrakva mindenféle szalaggal, déli gyümölcsökkel s egyéb nyalánksággal, sőt az idén egy óriási *égő sziv* is, (persze csak mézes kalácsból,) hintázott az ágak között; hajnal felé aztán rá huzta a cigány az ablak alatt, eléggé is dörmögött olyankor bíró uram, hogy nem hagyják még éjjel sem aludni az embert; kotródott is a Seladon ha nyillott a kis ajtó. — Pedig Erzsike *senkit sem* különböztetett meg, hanem *épen azért* reménykedett valamennyi.

Volt ugyan egy bejáratos uri fiatal ember, kire a többiek irigykedhettek. — Bánvály Géza 24 éves elég csinos, 17 éves volt, midőn szüleit egy évben egyszerre elveszté.

A boldogult öreg ur nagyságos Bánvály Domokos jó ember, de *rossz gazda*

volt, mindenek felett pedig fényűző nejének vágyát nem tudta fékezni. A fia ugynevezett „jó pipa“ volt; ragadt ugyan rá valami a collegiumban, de nem igen sok; kék spenczlit visel. ezüst apró gombokkal és darutollas kalapot, kezében az elmaradhatlan lovag ostor (Szelimre, a kedvencz hátszlóra már csak úgy homályosan emlékezett!) hanem azért ő volt a kis község gavallérja. — Egyetlen nővére Malvin volt aki gondozta; nem ment férjhez, mert tapasztalta, hogy mai időben a fiatal emberek a telekkönyvet nézik meg legelőször, s csak aztán lesz az ifju előtt a lány *kedves* és *drága* nekik pedig kettőjüknek csak egy kis ház maradt meg, melyhez az egykori szép birtokból már csak 25 hold föld tartozik, azt kiadták felébe és abból éldegéltek, persze szükeeskén; a nővér vasalta hűségesen Géza urfi ingelőjét, krágliját, közelőjét, kötötte nyakkendőjét és türte Géza urfi szeszélyeit. E nővér példája volt az önfeláldozó testvéri szeretetnek, — és jobb sorsot érdemelt *vala*. —

Géza urfi, még annak a kis gazdaságnak se nézett utána, gavalléroskodott volna ha lett volna miből, semmi foglalkozása nem lévén, csak „privatizált;“ két helyütt lehetett mindig megtalálni: a vendéglőben, meg bíró uramnál. Erzsike eleinte jóízűen eltudott nevetgélni bohóságain, de mikor könyvekből kiírt szerelmi vallomásait rákezdte, Erzsike mindannyiszor otthagya. Mert Erzsike *nem ilyennek* képzelte azt a férfit a ki valaha az övé lesz, aztán Géza urfi ellenállhatlanságának teljes érzetében udvarolt derűre-borura minden férjes nőnek és leánynak ha csak lehetett, és bolondult, ha egy szoknyát meglebbhenni látott; az is nyílt titok volt, hogy midőn a bíró uramnál levő esinos szolgáló a tehenet fejte s Géza urfi ott legyeskedett, a Maris nem vette tréfára a dolgot és ráfogta az urfira a „fejő-széket,“ szóval Géza urfi nem volt válogatós. Annyi bizonyos, hogy Erzsike mióta Géza az őt „elemésztő“ szerelméről beszélt előtte, sajátos idegenséget, ha nem félelmet érzett iránta.

Igaz, hogy *játszó-társak* voltak s ha felnöttek jóbarátok is lehetnek továbbra is, de nem Géza volt az *ideál*, melyet ő a fiatal ártatlan lélek magának képzeletében alkotott. Hanem Géza föltette magában, hogy *övének* kell lennie az ideálnak csak azért is! — Biró uram nem igen vette észre ez ügyet, hanem az anya figyelmessé lett, kezdett is aztán átlátni a szitán, hogy Géza urfi nem épen unalom üzésből jön át egy-egy pipa dohányra, vagy tarokk parthira, és inkább a kötető *Erzsikén* a szeme, mint sem a pickdámán. — Különösen az édes anya nem igen örült feletébb Géza urfi érdeklődésén, maga se tudta megmagyarázni egészen, hogy miért, de szívesebben gondolt arra, hogy leánya egy *telkes gazda* felesége legyen inkább, mintsem Gézáé, ki nem tud egyebet a tarokknál (a ferblit akkor játsza, mikor biró uram nem látja) meg a dohányzásnál és a vadászatnál; a ki *urat játszana* ha módja volna hozzá. — Ez volt a felelet rá, midőn egyszer az ember az *asszony* előtt,

példálózott a gyerekek felől. Hanem az ember azt mondta: Gézának — ha elszegényedtek is — van jó *neve*, s egy nagybátyja — septemvir, — a másik főfiskus, a többiek is mind *magas hivatalt* viselnek a megyén, hanem az szegyet ütött a fejébe, hogy Erzsike mintha egy idő óta feltűnően idegenkednék Gézától. Vajon nem kezdete-e ez a *szerelemnek*? Mert a leány ha így szól az ifjunak: „Ön egy kiálthatatlan!“ ennek mindig az ellenkezőjét kell érteni. No megálljunk, majd kitudódik a dolog. Hiszen különben se sietős. Valjuk meg azt is, hogy bíró uramat *bántotta* az, hogy őt suba alatt „arany parasztnak“ titulálták, kinek *aranyos* Erzsikéje is beéri majd valami *telkes gazdával*, szemökbe akarta vágni, hogy most egyszer tévedtek, az arany nem jut *parasztnak*. Azt meg épen egy cseppet se fogja röstelleni, hogy ő is csak „szolga-legény“ volt valamikor; az hát! Csakhogy *igyekezete által* lett azzá a mi; aztán természetes eszét sem hagyta parlagon heverni,

járat ujságot, s meghozat minden jó könyvet, hát tessék *után csinálni* másnak is. — A leányát meg ha eljön az az idő, hát aboz adja, a kihez akarja. — Hadd pukkadják meg bár mérgében a szomszéd Dufla Szabó János uram, a kinek nyolez ökör jár ki az udvaráról, meg féderes kocsi, a ki „kalavirozni“ is taníttatta mind a három lányát, a szépebben is voltak német szón s a kik *kisasszonyoknak* hivatják magukat, mégis csak a *ruhájok* uri; urnak nem kellenek, mert még sem jut oly sok, ha a vagyon majd megoszlik, szegény subás legény pedig nem merne beléjük fogni. Azonban mégis ha Géza urfit vette combinatióba, az az urfinak nem ütött ki előnyére. „Tán mégis foghatna valamihez, ha nem egyebet: mivelné azt a kis földet maga, ne adná felébe azt Sámsinak, a ki a nem őt illető felének a felét meg ellopja!“ Mondta egyszer Gézának a méhesben.

— Bátya, egész *más ember* lennék, ha kaphatnék egy jó feleséget . . . úgy tán

inkább maradhatnék otthon, vagy látnék a gazdaság után.

— Hát nősüljön meg uram öcsém, van lány elég! — Biztatá az öreg.

— Meghiszem azt, csak hogy *az az egy* nem hederít rám, sem a kit én szeretnék.

— No no! Minden megérik *idejére*.

— Savanyu marad az a szőlő nekem uram bátyám.

— Hát aztán kinek a szőlőjébe van az az „egres,” a melyik nem akar megérni? tréfált az öreg.

— Megmondjam?

— De meg ám!

— Hát bizony itt az urambátyám kiskertjében.

Ámbár *pedzette* az öreg, hogy mi lesz a felelet, s csak azt látta kitalálva a mi az ő fejében is megfordult, mégis meghökkent Géza szavaira, mintha szívében a láthatlan ülőre egy titkos kalapácsesal nagyot ütöttek volna. — Elgondolta az igaz, hogy

egyszer csak be kell következni azon időnek, mikor az ő kis aranyos lánya nem *csak* az övé lesz, hogy lesz idő, midőn az apa redős képét *egy fiatal emberé* kiszorítja, ha tán nem is egészen. Csak ugyan? Az ő arany kis madara másnak fog csatogni? Másé lesz a legszebb mosolya? és legtöbbször annak a *másnak* a nyaka körül fogja fonni karjait?! . . . Szeretetből fakadó *önzés* vett rajta erőt, sokáig elmélydt gondolataiban. — Most kezdett már igazán komolyan gondolkozni e kérdésről, melyet már meg is bánt, hogy felvetett.

Hát aztán ez a Géza igazán, de *igazán* megérdemelné-e az ő leányát? A szép vagyonnak csak *romjai* maradtak rá, de hiszen arról Géza nem tehet, ha csak egy röpke foszlánya van az *ősi név*; de miért ne lehetne, miért ne ragyoghatna az *régi fényben*, — mint hajdanán? . . . Ha semmije se volna is: Van *nekem*, — adok *én*; csak azzal a könnyelműséggel hagyna fel . . . csak oly könnyű vérű ne volna; . . . — de hiszen

még fiatal, majd megérik . . . Aztán meg így korholta magában: Tanult ember, iskolákat járt: miért nem értékesíti hát tanulmányait? . . . Hejh! ha én csak félannyit járhattam volna iskolába! . . . Bezzeg az öreg Nagyságos ur egész *más* ember volt; megye szerte híres szónok, okos ember, jószivü a könnyelműségig, én irántam is mily jó volt. — Hejh! Virág István uram emlékezik-e még kegyelmed, hogy ő vetette meg boldogulásod *alapját*? — Elvehetted volna e feleségedet, ha ő nem segít rajtad? — feleségedet a kire még az *ispán is* kácsingódzott s még is te hozzád jött a szegény „faragóbéreshez“ s mikor elvetted, nem volt több vagyondod egy fekete dolmány-nál, három pár fehér ruhánál, egy bokré-tás kalapnál, egy czifra szürnél, egy pár sarkantyus czizmánál, meg ötven bankó forintnál, hát nem ő adott-e nektek egy sertést hat örömevel, egy bornyas tehenet, életremüt, meg egy zsellér telket a faluban?! Igaz, hogy később vissza akartam neki

fizetni, de az öreg ur azt mondta „*Tartsd meg magadnak fiam István és adjon az Isten még hozzá többet!*“ Hát volt-e ennél az öreg Nagyságos úrnál *nemesebb lélek* a világon? Nem a kölesön *vissza fizetésének* ideje jött-e el? — Ő boldoggá tett engemet, mért ne munkálnám én az ő gyermeke boldogságát? Aztán Géza tán jó fia volna, az volt baj, hogy midőnszüleit elveszté, a „tutor“ nem igen vette szívére a fia sorsát; de már ennek utánna vagyunk. Egy másik hang meg így szólott belülről: „Való, hogy az öreg Bánváry jót tett veled, de ő csak a *fülöslegéből* juttatott midőn segített rajtad, de Géza midőn leányodra veté szemét, azzal *mindenedet* akarja . . . s ez nagy különbség.

Az igaz, hogy még ily komoly, válságos percei bíró uramnak a lefolyt 17 esztendőben alig ha voltak, csak úgy törölgette gyöngyözö hemlokát.

— Aludjunk egyet rá édes urócsém!
— szállalt meg végre. — Lesz még erről

elég idő beszélgetni. Nem feledem, hogy atyja én velem jót tett, mert . . . — De engedjen meg uröcsém *igen komoly dolog* az a házasság! . . . Nem mondom, hogy nincs nekem is valamieském, de még én is élek . . . Aztán nagyon fáradságos ez a mezei gazdálkodás . . . Nem szokta meg azt az életet s nem sértem meg uramöcsémét, ha azt mondom, hogy több időt töltött a zöldposztós teke asztalnál, mint a zöldelő mezőn, nehéz dolog ez a „mezei élet,“ — mindenekfelett az a lány *még gyermek* s eszébe sincs a férjhez menetel . . . — De . . . De . . . meg úgy látom magától egy idő óta mintha *idegenkednék*

— Bátya legyen nyugodt, majd *megszokom* a gazdálkodó életet . . . Aztán még *hivatalt* is kaphatnék . . . *Befolyásos* rokonnaim útján nekem is ki nézne tán egy kis *kataszteri becsőbiztosság*. Erzsike — az igaz egy idő óta kegyetlen *hidegen* viseli ugyan magát irántam, de rajta leszek, hogy

megnyerjem öt magamnak! — Az öreg biró „hmgetett“ de nem szólt semmit.

— De hiszen nem tanulta ur öcsém azt a kataszteri izét? — szóllalt meg.

— Hát hiszen Varjasi Muki se tanulta . . .

— De hiszen uri öcsém méltatlan is az akkor arra a hivatalra, csak kesergeti magát, meg a magas államot. — Már akkor inkább azt mondom, maradjon meg úr öcsém gazdálkodónak; mert olyan . . . *czifranymoruság-féle* az a hivatal sok embernek . . . Noiszen meglátjuk! — végzé biró uram — miként alakulnak a „környülmények.“

Az idő már későre járt, Géza tehát vette lovag-ostorát és kalapját s a két férfi szives kézszerítások között kivánt egymásnak jó éjszakát.

A távozó Géza azonban meg nem állhatta hogy még egy tekintetet ne vessen biró uram szép háztájára; a szép cserepes-fedelü-ház csukott zsaluira. — Keilemes mosoly játszott ajka körül, midőn az istál-

lóból egy pompás méncsikó nyerítését hallotta; van ott több is; a szép sőrüket most itatták meg, s midőn a hold fénye rájuk esett — fehér szőrük csillogott, mint az ezüst pikkely. — A hogy az utczára ért, kalapját félre csapta, meg lehúzta, egészen neki melegedett az érdekes tárgy feletti gondolkozásba. „Hejh! mégis csak *ravasz róka* ez az öregbiró, adná is nekem a lányát, meg nem is. — Ugylátom, hogy *habozik*, — nem igen sokat néz ki belőlem, talán az a sovány *káplán* van kegybe? — De hiszen káplán uram, *mi is* ott leszünk a pályázók között. — Ilyen szép kis „arany madarat“ — nem igen bocsátok ki a kezem közül. — Majd megpuhul a kis kedves is . . . még egy pár éjjeli zene és *győzelmem* bizonyos. — Óh én ismerem a nőket! Ide mentek ki Géza gondolatai. Tiszteletes Varjas Márton káplán urat — a helybeli káplánt — azonban ugyan méltatlanul fogta Géza gyanuba, mert az bizony ha érdeklődött is a kis

Erzsike iránt, (a mintbogy zárjel közt szólván a kis Erzsike az ő okos fejét is megzavarta s a minap majd bele sült a „miatyánk-ba“ —) de magába zárta a hiába való érzélgést s inkább azon törte a fejét, hogy melyik textust is választja alapjául vásáruapi predicációjának, s a mint Géza ablaka alatt elment, láthatta őt szájában hosszuszáru pipával, kezében beirt lappal fel és alá járva tanulni, így hát nyugodtan vette utját — ezuttal *kivételesen*, — egyenesen haza felé. — Le is feküdt nem sokára és tán álmodott menyasszonyáról, — a ki hivatta lesz anyagi életében az *egyensúlyt* helyre állítani.

Nem így bíró uram; őt *nem fogta* az álom, latolgatta, fontolgatta a „környülményeket,“ talán elbamarkodta a dolgot, talán *sokat* is mondott, vagy talán *keveset* . . . Hát bizony szinte megfájult a feje a nagy gondolkozásba, alvásról szó sem lehetett. Még ő előtte is feltűnt a tiszteletes Varjas Márton alakja, és noha csendes szó-

talan ember volt, mégis veszedelmesnek látszott előtte; már a nőtlen ispánt is gyanuba fogta, az sem épen azért jár át estézni, hogy az idő járásról, meg az ürge pusztításról értekezzenek, sőt jegyző uram fia Kovács Jenő, ki most tett Istenen doktorátust, ámbátor még fiatal és bajusza is alig hogy ütközik, azért mind olyanokul tünnek fel előtte, kik czélul tüzték ki maguknak Erzsike szívébe lopódní. Hanem hiszen az ő lánya „helyre gyerek.“ Majd kiforgatja az őket még a leendő fiskális urat is. — De hátha mégis az *ellenkező* történik? Mert hiszen a szív oly lobbanékony — kivált ha fiatal. — Aztán a leány is előbb-utóbb kell, hogy „főkötő“ alá jusson . . . Istenem! Szerencés lesz-e majd választásában? *Boldog lesz-e?* Hejh! ilyen bajokat szerez az embernek egy szép leány.

Bíró uram végre a nagy tusakodásban mégis csak elaludt.

Igy állottak a dolgok a bánvári bírónál, midőn a *vándor komédiások* megérkeztek.

III.

A játék-körönd elkészítése nem nagy bajjal járt, az eféle vándor komédiások magukkal hordják a czölöpöket, van ponyva is elég, a helybeli fa-sáfár meg ad deszkát ideiglenesen használatra, (azért majd gratis jegyet kap az egész család;) a deszkából kitelnek a kerítés meg az ülő padok; a főárbocz felállításán a községbeli legények szívesen segítettek a komédiásoknak; felszerelték az egészet rövidebb-hosszabb kötelekkel, hágcsókkal, színes lámpionokkal; a főárboczon egy nagy, bár színe hagyott zászló lengett, a sátor szegletei is meg voltak rakva apró, nemzeti színű zászlócskákkal; a nép hullámzott a téren s alig várta, hogy a lángok kigyuljanak. (Az iskolás gyermekek egész délután ott ácsorogtak, ottan *gombozták* le lajbijokról a fényes pitykéket)

Lassanként a szövétnekek meggyújtattak, erre aztán csak úgy *özönlött* a látni

vágyó népség a pénztárhoz. Egy kis fedél nélküli doboz volt a „Cassa,“ előtte a komédiásné ült, míg lábainál két óriási kosár volt a „naturálék“ elfogadására. — Igen is, a komédiás nép nem olyan válogatós; oh ők elfogadják belépti-díjjul a csüs-tengerit, tojást, csibét; a szegény embernél nem mindig van garas, már pedig azért ő is csak szeret *látni* valamit, hogy mesélhessen majd fonókákban, meg a tengeri hántáskor.

Mossziö Lepor koronként kijött a pénztárhoz, arca sugárzott a *megelégedéstől*, midőn a dobozt csak nem egészen telve látta ezüst piczulákkal, sőt főresekéből is látott benne 10—12 darabot, a tojásos, tengeris kosarakat meg az ég tudja hányszor kellett kiüríteni. A bejáratnál két alabárdos esendkatona állott, kik ügyeltek, hogy az *ingyen müpártoló* népség be ne szabaduljon. Mert hát édes atyámfia illő dolog, hogy a ki élvezni és mulatni akar: *fizessen*. Kivül is tömérdeken voltak egész karavánok huzód-

tak az *al- és felvégről* székekkel és létrákkal szerelve fel magukat, ez volt az ingyen és műpártoló publikum; *oszályrészt* követelt ugyan az élvezetből, de nem volt hajlandó sem csüs tengerivel, sem piczulával díjazni, hanem azért minden áron látni akart; a szomszédos házak *tetejéről* szépen meglehetett látni a komédiázást, a közeli *akáczfák* is jó szolgálatot tettek a kíváncsi sihedereknek, — csak ugy recseg-ropog alattuk; az ember-moraj közzé vegyült a sihederek sikongása, kik egy némelyik *magaslatot* valóságos ostrommal foglaltak el.

A községi intelligenzia, — bár eleinte fitymálta a kóbor komédiásokat, — mégis csak megjelent. A tiszteletes urnak ugyan az esze ágában sem volt az „ördöngös izéket“ megnézni jönni, hanem a három lány oda haza körül vette és megpuhitotta. — A tanító, a jegyző, a fiatal ispán, meg a vacáción lévő diák népség, továbbá az árendás Lévy egész családjával, a körorvos, meg a helybeli birtokosok ott voltak teljes

számban úri családjaikkal *esteli diszben*. — Ezek *extra székeket* vitettek maguknak hazulról, és a főbb helyeket foglalták el. — A nép már türelmetlenkedni kezdett, kiabált és dörömbözött, hogy mért nem kezdik hát azt a komédiázást? De biró uram családja még hiányzott. — Mosszió Lepor respektálni akarván a *felsőséget*: még várakozott. Pár percz mulva megjött az is, biró uram, biróné asszonyom, Erzsike, Géza és Kovács Jenő, a jegyzőnek doctorátust tett fia, e két utóbbi nagy igyekezetet fejtett ki, — egymással versenyezve, hogy ki helyezze el az Erzsike székét. — Biró uram bajusza keményen kivolt húzva, dolmányán az ezüst gombok valóságos fényt árasztottak, ezüst által vetőjére sokan irigykedve néztek; — minthogy pedig ő dirigálta Bánváron az *idők járását*: az óra, hosszú ezüst lánczon egy „garibaldi“ ezüst éremmel diszitve lógott zsebéből, bocsássuk meg neki ezt a kis hiúságot; kegyes leereszkedéssel fogadta a vén komédiás hódolatát, mely

abban nyilvánult, hogy a mint látta, miszerint az öblös tajt pipába biró uram bele nyomta hüvelyk ujjával a *dukációt*, a másik perczben ott állott előtte a fidibusszal, miközben alásan köszönte a leereszkedést és pártfogást.

— Jól van jól, hanem hát megkezdhetik már azt a *komédiázást*, hanem azt előre mondom kegyelmednek, hogy ha valamelyik le talál esni a kötelről és *nyakát szegi*: azt kérlelhetetlenül *becsukatom*.

Mosszió Lepor biztosítá a főbiró urat, hogy mi baj sem lesz; gyakorlott mesterségek ez már nekik.

Mondanunk sem kell, hogy biró uram — igazabban mondva Erzsike — körül egy kis *udvar* képződött a fiatal emberekből, kik váltig tették volna neki a szépet, de ő azt mondta, azokat holnap is meghallgathatja, most nézzük az előadást. — Ez jel volt arra nézve, hogy *ne alkalmatlankodjanak*.

Volt elég látni való. — Legelőször

is szőnyeget teritettek le s előjött a fiunak öltözött kis Marry, kin Mosszió Lepor valóságos *torturát* (!) vitt véghez, mint ezt a publikum megjegyze; négykézlábra állítva „tótágast“ állt rajta a vén hunczut; azután összefonta a gyermek kezeit, lábait s hajigálta a levegőben, mint a laptát; majd egy kör alakká idomitva, gurítá mint kereket; — azután megfordult a szerep, az öreg heveredett a szőnyegre, lábait az ég felé tartotta, arra meg felpattant a kis nőpojácza s úgy állott fél lábon az öreg talpán; mikor az öreg felkelt, azután meg a térdére, vállára, végre pedig a fejetetejére állott, s onnan libegtette kezében a kis zászlócskát; majd le pattant onnan ismét a földre, miközben a levegőben megfordult és a közönség előtt takaros bókot csapott.

A publicum nagy része tapsolt és ujjázott, az érzékenyebbek azonban sajnálkoztak és szidták a *kínzásért* azt a vén komédiást. Azután jött Kannt az *okos számár*; professora lehetett volna a környékbeli összes

szamaraknak; patájával kikaparta azt, hogy egy hatosban hány krajezár van? hány éves volt ő? tudott inni a boros pohárból a nélkül, hogy abból egy csepp is kiömlött volna; tánczolt gallopot és csárdást; azon parancsra pedig, hogy mutassa meg, ki a *legszebb lány* az első padsorban? mintán előbb a köröndöt kétszer körüljárta és a fehérnépet figyelmesen szemügyre vette: *Erzsike előtt* állapodott meg, és fejével ő rá integetett; egy némelyik felpiperézett leány ezt a vakmerőségét a szamárnak *aprehendálta*, de a publikum látta az igazságot és hatalmasan kitapsolta az okos szamarat.

A karzati publikum hajlandó volt az az egészszet *szemfényvesztésnek* tartani. „Nem is lehet máskép, ördöngösség van a dologban, — bizonyosan még egy másik komédiás van a szamárban el bujva!“ — bizonykodá egy atyafi.

Leontin asszony meg lovagolt, elég ügyesen s nem minden kecs nélkül, sőt

abroncsokon is ugrált át, miközben pisztolyt sütögetett. Leontin asszony elég marciális, erős alak volt, birkozásra hívott bárkit a a nézők közül, de a tiszteletes ur ünnepélyes „vétója“ következtében — melyszerint illetlen volna egy nőszemélynek szemünk látára itt *dulakodni*: a birkózás elmaradt.

Legutóljára jöttek a *légtornászati* mutatóványok, ennek számtalan változata előadva Lytton által; hajmeresztő, örületes körforgásokat; csüngés nyakon, megfuladás nélkül, félkaron, féllábnál fogva; — azután felkúszott hozzá a kis Marry is, ezt két kezénél fogva lóbázta, azután feldobta és esésében kapta meg; a nézők borzadtak és szörnyűködtek.

Erzsike egész ideges lett, többször elfordította tekintetét, sőt szemeit is betakarta a látvány előtt, — hanem sajtáságos! — a szemek akarata ellenére is megint csak *vissza tévedtek* a szép komédiás fiuhoz, ki az ő gyönyörködtetésökre minden perczen a fejével játszik. — Erősen feltette magá-

ban, hogy nem néz oda a míg a magasban végzi mutatványait, de szemei megint csak visszatértek hozzá, úgy *szánta* a szegény fiut, ki fejjel lefelé csüngött a kötelen; azok a szelid kék kifejezésteli szemek kidiósodni látszottak, minden vér az arczába futott, s meglátszott, hogy minő erejébe kerül e mutatvány; de ne nem voltak mindnyájan ily szánakozók, sőt egy jómodu atyafi egy forintot ígért, hogy az ő kedvéért *repetálja meg*. — A főbiró ez extra kívánsága ellen határozottan *tiltakozott* ugyan, de Lytton megtette azt egymásután ingyen, jókedvéből háromszor is.

Erzsike úgy nézett a repetáltatni kívánó atyafira, mintha azt szerette volna, ha csak egyszer is lábánál fogva lebocsátották volna a magasból, hadd tudta volna meg, hogy nem olyan könnyű dolog az; szinte *megkönnyebbült*, a midőn Lytton mint egy fürge mókus, alábocsátkozott a magasból egy mellék kötelen a földre; pedig ezután következett még a java; ha Leontin asszony

kecsesen lovagolt, úgy Lytton lovaglása *művészi* volt, nem olyan, minőt csavargó komédiásoktól láthatni, olyan, minőt e közönség életében soha sem látott; Mosszió Lepor hosszú ostorral kergette a mén, folytonos Bella hopp! Bella hopp! kiáltások között. — Lytton először nyeregben, azután a nélkül, a lóhátn, farán tartódzás nélkül úgy ült, mintha csak oda lett volna szegezve; miközben a mén örült gyorsasággal nyargalt, a nézők minden percben tartottakattól, hogy Lytton menthetlenül eltiportatik; azután két, sőt egylábbon, előbb nyereg, azután a nélkül, utóbb a kantárszárát is eldobva vágatott; a lovaglás bravourjának *ne továbbja* volt az. — Ponyvát rengető taps és éljenzés volt a kitüntetés; főbiró uram is pirosra verte mind a két tenyerét, Erzsike sem álhatta meg, hogy kis kezeit össze ne ütögesse. — Azután következett az élő pyramis; Lytton megvetette előre lábát, kifeszíté térdét, Leontin, Mosszió Lepor és a kis Marry

egyszerre pattantak fel, ki a térdére, ki a vállára, a kis pojácza a Marry egyenesen a feje tetejére; Lytton így tartá őket pár perczig, kezeit csipőjére téve; egy vonása sem rándult meg a teher alatt; karjaiban az erek mint *vastag sodronyok* dülledtek ki, de nem remegtek, azután a felkuszottak, egy csinos szökkenéssel ott voltak a földön. — Helyeslő megelégedés moraja hallatszott újra s a taps megújult. — Erzsike telállt, kissé kibajolt a köröndön, arca ki volt pírulva, szemei szokatlan fényben látszottak égni; keblén ott ringott egy csokor, három gyönyörű rózsából, s azt ideges gyorsasággal tépte le és... *Lyttonnak dobta* . . . Mint a nyíl repül az, de röptében megkapta a komédiás fiu, és ép oly gyorsan szökelt biró uram „páholyához“ Erzsike előtt kecsesen meghajtva — Való, hogy arra a szép virág csokorra, mely ez estve ott hullámozott a hónál vakítóbb két balmocska között, nem egy fiatal szív vágyott volna a jelenlevők közül; Géza az

egész uton alkudozott, hogy legalább *elher-
vadásuk után* kaphassa meg, s im látni
kellett, mint jutott az egy rongyos komé-
diásnak. — Hogy ez *feltűnést* csinált, az
bizonyos, a nők itt ott össze sugtak,
Géza elvörösödött és ajakát harapdálta;
bíró uramon azonban semmi megütdés
nem volt látható, sőt határozottan *tetszett
neki leánya találékonysága*. Hát ugyan mi
különös is volna abban? Hallott már ő
olyanról is, hogy a művésznek és művész-
nőknek arany és ezüst ékszereket is dob-
tak be a koszorúval; *mi az a komédiáshoz*
dobott virágcsokorhoz képest? No de annak
ez is jó, meg az is kitüntetés; az „ujrázó“
közönség közül ugy is egy sem érte fel
ésszel, hogy hajítson neki valamit, még bíró
uram sem, hanem hiszen majd kipótolja
előadás után; feltette magában, hogy a kis
Marrynak egy kosár diót ad, az egész trup-
pot pedig meghívja magához vasárnapra
ebédre.

. . . Végre tréfás néma játék fejezte

be az előadást; az is tetszett; mert egy kádba bujt udvarlót a mesterségére nézve kádár férj majd — *befenekelt*.

Előadás végeztével Géza ajánlá karját Erzsikének, de már megelőzte őt Kovács Jenő, és Gézé nem folytatta el a következő megjegyzést: „Ugy látszik, én mindenütt elkéstem! és a kegyek osztogatásában Erzsike *egy némelyek iránt* nagyon is bőkezű.“ — Erzsike ránézett komolyan nagy sötét szemeivel mint egy méltatlan lázzadóra de szavait felelet nélkül hagyá.

Kovács Jenő az uton kifejté minden udvarlási tehetségét, és sok kedves badarságot beszélt össze, a min a kis leány jó izüen kaczagott. Hanem Jenő valamit kért is, nem mást, mint azt a pár *virág szirmot*, mely a virágesokor levétel után a ruha redőzetére tapadva vissza maradt. Erzsike nevetve szedte le azokat, és egy kedves mosolylyal nyujtá át kísérőjének, mit az gyorsan, tárczájába rejtett, azután — mert már elértek bíró uram házát — boldog mosoly-

lyal arcán kívánt jó éjszakát a kis leánynak. Géza néhány lépésnyire menvén utánok, látott és hallott mindent; boszankodott, hogy ez este már másodszor „főzetik“ le. Ugy érezte magát, mint a ki egy „értékes“ jószágot talált s azt hiszi, hogy annak *övének* kell lennie, s ime még *versenyársat* is lát, ez a Jenő gyerek tisztán ellene készül beadni az „igénykeresetet.“ Az a virágescor dobás is egészen idegessé tette.

Kedvetlenül tapasztalta, miszerint Erzsike meg nem hódolása, — egyértelmű az ő pénzügyi zavarainak örökké leendő tartásával, már pedig néki *házasság* kell, akár milyen *egyenlőtlen* (hm!) *az* által helyre ütni a sors hibáját; egy Bánváry Géza *koldus tarisznyát* csak nem hordhat. Aztán Erzsike — igaz — csak egy *paraszt* szolgáltegyéből lett birónak a leánya, hanem hát mégis csak egyetlen leánya a *gazdag főbirónak*; nem olyan ugyan, mint a milyet a Bánváry név *igényelne*, hanem lát ő meg-

lakuszik (milyen nagy lelkü, milyen lemondó a kedves,) a környülményekkel

Igaz, hogy Duffa Szabó János uramnál is van három kisasszony, de ha van is mit a tejbeapritani, majd három felé kell apritani, míg Erzsike csak egy maga, azon felül még fiatal és szép leány is... Gézában volt valami a rokonszenvből, több azonban a „jól felfogott“ önérdékből. Ezen érdeke készteté, hogy *réseu álljon* és bár tudta, hogy Erzsike nem rokonszenvezik vele, azért mégis reménykedett, bizott az öreg biró jó indulatában, épített arra is, hogy atyjának a multból *lekötelezettje*; továbbá ha Erzsike nem szereti is, de talán mégsem gyűlöli. Az *idő* majd meghoz mindent, várjunk türelmesen; hanem az a Kovács Jenő udvarolgatása, az határozottan nem tetszett neki és beismerte, hogy az *sima modoru, eszes fiu.* Erzsike pedig *érzelgősségre* (?) hajlandó, meleg kedélyü leány, könnyen elhagyja magát ragadtatni, példa rá ma este a virágcsofordobás; annyi áll, hogy Gézának ez a *mai este* adott anyagot

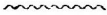
a fejfájásra. Erzsikének feltűnt Géza saját-
 ságos magatartása s habár nem rokonszen-
 vezetett is vele, talán mégsem óhajtotta a
 feszültséget. Ejnye Géza — szólt kozzá —
 be különösen komoly ma ön, talán bizony
haragszik? — *Úgy?!...* Hát különösnek
 látszom? Lehet, hogy az vagyok, de hara-
 gudni azért nem haragszom. — No mégis
 szép, hogy bevallja különösségét . . . és
 miért különös ön, ha szabad kérdenem? —
 Megmondjam? Nos hát kegyed az este egy
csavargó komédiásnak dobta azon virágcsok-
 ort, melyhez talán *én* formálhattam volna
 igényt. Azt nem tette maga jól; rózsák a
legszebb kebelről s . . . egy csavargó komé-
 diásnak . . . — De hiszen a virágcsokor
 enyém volt s tán jogom volt azt tenni
 vele a mit én akartam! Az a csavargó
 komédiás *érdemes volt rá* tudja meg, szólt
 a lány s hangján észrevehető volt a felin-
 dulás. Aztán annak van *foglalkozása, mes-
 tersége*. Hány ember van a kinek az nincs,
 csak *úgy él* . . . E szavak *élet* érezte Géza
 urfi, de *eszélyes* dolognak vélte arra nem

reflektálni csak azt mondá: De a világ kritizál ám s ugyan mit fog mondani? — A világ? hát ugyan mit mondhatna? mond Erzsike naivan vállait vonogatva. — Mindent és semmit! — felelt érzéletesen Géza. Hanem ez alatt bíró uram hozzájuk érkezte, ki egy kissé a szomszédal beszélgetve hátra maradt, ketté vágta az élettársalgást, Talán jobb is, hogy így történt; Géza váltott egy pár közönyös szót s jó éjt kívánva, eltávozott.

Azon az éjszakán négy fiatallélek nem tudott nyugodni; Géza, a kinek vérmes reményei kezdettek *alá szállani*; a doktorátust végzett Jenő, a kinek fejét ez a kis lány szintén egészen megzavarta; Lytton, a ki még ily lelkesült közönség előtt rég játszott s játékát virágcsokor jutalmazta egy szép leány kebléről két ragyogó szemsugártól kísérve; és Erzsike, a ki magának sem tudott hirtelen számot adni, mi történt vele ez estén; annyi áll, hogy a Géza részéről való mintegy számonkérését a virágcsokornak, boszantónak s elbizakod-

dotnak tartotta. — Mi jogon tart számot az ő virágaira? De hát oly *nagy* eset egy virágcsokor dobás? — Nem megérdemelte ő? . . . — ő! . . . ki ez az ő? Mint, és hogy is esett az meg? Ő maga sem tudja, . . . Valjon *nem-e?* . . . Nem lángolt-e arca, midőn a köröndön kihajolt a virágcsokor dobáskor? *Nem remegett-e?* egész testében, míg az a komédiás fiu a magasban végezte mutatványait? . . . Mi volt az a *láthatlan erő* mely készíteté, hogy szemei mindig azt a *komédiás fiut* keressék fel? . . . Miért, mitől érezte azt az ideges *remegetést* lázas izgatottságot és szivdobogást? . . . *A néző közönségnek* nincs semmi gondja, ha a komédiás nyakát szegi is, hát ne komédiázzék. De vajjon ő is pusztán csak egy volt-e a közönséges *néző közönségből?* Ha letalált volna zuhanni? *Megdöbbsent e* gondolatra . . . *sajnálatot* keltett benne e szelid, rokonszenves arczu fiu; kóbor és nyomoruságos élete. Azután feltűnt előtte Géza alakja, e falusi önhitt paraszt urfi piper-

köczé s ha reá gondolt — úgy érzé, hogy ha eddig ki nem állhatta: az este óta *gyü-löli*. Vajjon csak sajnálat volt-e ez amaz érzelem? Lehet, az első perczekben csak az volt, de a sajnálat lelkünk legnemesebb érzéseinek egyike, és magában rejtette azon bimbócskát, melyből a legszebb virág fakad — *a szerelem*. — Egy nehéz sóhaj emelkedett fel kebléből, vére sebesebben lükte-tett, keblének aranyhalmocskái hullámzot-tak . . . s mintha magát valami tiltott gondolaton kapta volna, hirtelen elfujta a gyertyát s vánkosai közé temetkezett. Az álom azonban, e jótékony tündér most nem vette mindjárt karjaiba, hogy elringassa. A 12-öt elüté már, midőn elszenderült. Álma azonban szép és kellemes lehetett, mert a besütő hold tanuja volt annak, hogy a kis leány száj szélei körül koronként *boldog mosoly* játszadozott.

IV.

Ugy szokott rendszerint történni, hogy ekként szóllunk a bennünket mulatságba vagy estélyre hívó barátainknak: „Mi nem megyünk, nem valami különös élvezet kínálkozik ott, aztán voltunk már olyasmiben eleget,“ stb. — Hanem halljuk azonban, hogy X. és Y. is készülnek s mennek, mi maradjunk el egyedül? No hát nem maradunk és megyünk mi is, szokásból, unalomból vagy egymás kedvéért, s így történik meg aztán az, hogy a kik mindnyájan *oda haza* akartak maradni, hát szépen ott látjuk őket uri magunkkal együtt. Kicsiny községben különben is egyhanguak a napok, miért vonnók hát annyira vissza magunkat a nyilvános helyen való megjelenéstől? mulatságoztól. A szomszédos község Sárom-

berk ura Gróf Sáromberky Ödön is eljött két contessel s a francia kisasszonynyal, talán kíváncsiságból, talán unalomból. A méltóságos Gróf ur oda ment főbiró uramhoz s barátságosan kezét szoritott vele, nem vont ez azért le méltóságából, biró uram illő tisztesség tudással állott fel előtte, de a Gróf ur azt mondta. „Csak üljön le biró uram, még magam is letelepszem, láttam, már ugyan efféléket Párisban, de hát lássuk meg, mit tud a falusi komédiás társaság „*légkirálya*“ is — mondá mosolyogva. — Az inas látsöveket hozott elő, a publicum egy darabig csodálkozva nézte azt a két csövö „izéket,“ — s némelyik még attól tartott, hogy elsül. A comtesek egész gyönyörűséggel legeltették szemeiket látsövükön át az ügyes és idomos komédiás fiun, úgy hogy a komoly francia kisasszony jónak látta őket látsövük *pihentetésére* figyelemztetni. — Az igaz, hogy egy szép férfi plastikai idomai ép oly érdekeltséget gerjeszthetnek a női táborban, mint a férfiak

előtt a nők rejtett és csak sejtett bájai ... Nem egy női ajakról lebbent el, hogy „Be idomos, be csinos egy fiu“! és a tekintetek tapadtak Lyttonra, éppen mint a szűk tricó. Kedvenczévé is vált a közönségnek, s ha az utcán mutatkozott, nem egy kíváncsi leányarcz jelent meg az ablaknál.

Mindenki igen barátságos volt iránta s nem egy néném asszony simogatta meg arczát, jó szívvvel kérvén, hogy látogasson el hozzájuk egy kis fris „bélesre.“ — A kíváncsibb néném asszonyék meg nem álhatták, hogy lábikráit meg ne tapintásák vajjon csakugyan *igaz-e* egészen. Suhancz számba ment volna, ha kézzsoritása nem lett volna olyan, hogy még Istók a esendkatona mikor vele kezét szoritott el nem jajditotta volna magát; olyan volt minden izében mint a *vas* és *gummielásztikum*.

A kellékeket hordó és „szereplő“ négy lábuakról sem kellett gondoskodniok; szí-

vesen adtak a kedves lovaknak s az okos szárnak is abrakot, eleget és ingyen.

Még az a kitüntetés is érte Lyttont, hogy Gróf ur az inas által magához hivatta egy pár szóra, és pedig azért, mert az egyik comtesse Elza, ki eddig határozott *ellenszenvvel* volt a lovaglás iránt, egyszerre csak azzal állott elő, hogy ő fog igen is lovagolni tanulni, de csak ha Lyttontól az ügyes lovartól nyeri az oktatást. Lytton örömmel fogadta az ajánlatot és megkezdte a tanítást; Elsa comtesse ilyenkor mindig szorosán Lytton oldala mellett lovagolt, és hogy *sokszor leakart esni* a lóról, s hogy mindannyiszor Lytonnak kellett karjaival feltartania, az csak természetes(?) dolog volt, valamint az is, hogy a leszállásnál *csak Lyttontól* fogadta el a segédkezést.

Egy délután így lovagoltak a kastélyhoz nem messze lévő fűzesig, a lovász jó távolságban követvén őket; Elza azonban minden áron azt akarta, hogy tegyenek egy csendes séta-lovaglást a tisztáson

keresztül, Lytton hiába tett ellenvetést; alig haladtak egy kissé beljebb, egyszer csak látja a comtessét, a mint átnyul mind két kezével és az ő mind két kezét *hevesen* egybe szorítja.

— Lytton ön nem vigyáz rám — mond idegesen, mindig oly messze andalog . . . még utóbb leesem, s ön miatt! tevé hozzá félig haragudni akaró, félig hamiskás arcczal.

Lytton a mint a comtesse e sajátzerű magaviseletét látta, meg azt a csodálatos, de mégis *érthető* arczkifejezést: majd leszédült ijedtében lováról.

— Comtesse bocsánat! de a comtesse változtatta helyét a nyeregben . . . az ut beljebb rosz is . . . *Térjünk vissza!* mond Lytton és feleletet sem várva megfordítja lovát, Elza comtesse bosszusan harapta össze ajakát. Ugyan e perczen egy lovas állott előttük mintha az *égből* csöppent volna.

A gróf ur volt, ki idegesen és nyersen oda szólt nekik:

— Nem kell tovább barangolni Elza! Forduljatok vissza, a grófnő már vár . . . A comtesse összeharapta ajakát s lesütötte szemeit. Maga meg Lytton lovászomtól fogja át venni rendelésemet! — szólt a fiatal emberhez.

Lytton főt hajtott, aztán tiszteleteljes távolságban követé őket. A kastélyhoz megérkeztek. A máskor barátságos grófnő nem fogadta Lytton köszönését, de még a comtesst is hidegen, s hogy oda benn valaminek kellett történni azt a *kisírt szemekkel* kitekintő Elza comtesse arczáról olvasta . . . Mikor meg értesült, hogy a lovászt hiába várja, mert az imént vágatott Bánvárra: hát egyszerűen vállat vont, s azzal ő is Bánvárra lovagolt.

Már a gróf lovásza várta a komédiás sátora előtt, egy 100-as bankjegyet kézbesítvén a bámuló fiunak.

Bizony szép öcsém, ez furcsa kis

összeg azért az egy heti leczkéért; de még más valami egyebet is hoztam ám neked, ezt meg — mondá ravasz szemhunyorítással — Elza comtesse küldi, persze *titokban*. *Titokban!* . . . értetted ezt, — mi? He? . . . Te szerencsés kópé! . . . No no, mit bámulsz . . . talán félsz tőle, nesze itt van és vedd! . . . Hanem azért el ne bizd magad szép öcsém . . . Hejh! mikor én olyan fiatal ember voltam X. báróné . . . no de ne pletykáljunk. Ime vedd át a mi a tiéd, — s egy *arany órát* lánczostól nyújtott át. Hanem még van valami mondani valóm, a gróf urék holnap elutaznak Erdélybe, így hát mint láthatod nem lesz több leczke, persze, persze! . . . hisz ez igen *természetes* . . . De hiszen te még nem tudod, mi az a „*Diplomácia*.“ — No most servus fiu! — mondá s megszorítva, bámuló fiu kezét, elvágatott.

Lytton azt gondolta, hogy az egész csak káprázat, de a kezében lévő „százas“ meg az óra, a kellemes *valóság*ról győzték meg.

Azonban mégis egy keserü mosolyt láthattunk ajakán, — a mint az ajándékokra nézett. — Azt hiszed öreg, hogy én nem sejtem a „tényállást,“ de bizony igen. A comtesse fiatal és regényes hajlamu, a legutolsó kilovaglásakor majd bajosa hozott. Jobban is volt az *így*. Jobb, hogy véget értek a leczkék. A közönségtől mit sincs tartanom, hadd komédiázzam hát csak azoknak; a *kalandok* csak nagy uraknak valók.

Ezzel bement a sátorba és az ajándékokat az ámuló Mosszió Lepornak át adá. Ugyaneikor mondta az öreg, hogy a kisbíró itt volt és nemzetes főbíró uram az egész társaságot uri házához *ebédre* invitálta.

V.

Másnap el is mentek. — Már várták őket; „pro appetitorio“ előbb be kellett venni egy kis „paprasmorgót,“ biró uram azt mondja, hogy az farkas étvágyat csinál; hiszen az nem is hiányzott sohase szegény fejőknek. Biróné asszonyom hamarosan tált; a nemzetes asszony bőven mérte tányérjukra a jó tészta csiga-levest, sőt meg is repetáltatta velük, van elég, oszt szivesen adják, hát egyenek; Mosszió Lepornak majd kicsordult a könnye ennyi szives jóság látásán; mikor a töltöttkáposztára került a sor, már azt gondolta, hogy nem képes *többet* enni; pedig még azután jött a „*turós csusza,*“ meg a „borju tokány,“ — a nemzetes asszony kínálta és szivesen erőszakolta, mondván: „nincs oly szénás szekér,

a melyre még ne férne.“ — Mosszió Lepor hajtott is a szives biztatásra; hanem a „csörögéből“ meg a „tésztasulyomból“ — már igazán nem volt képes enni, s a teli tálra csak *fájó pillantásokat* vethetett. — Valamikor régen volt az, mikor ilyen *igen jóllakott*; egy barátjával utazott az alföldön; a gulyások, kiket ők valami rossz embereknek néztek, — vendégelték meg egyszer, jó sült szalonnával, másszor meg jó gulyás-paprikással; éjszakára meg szürrökből csináltak nekik a konyhóban pompás fekhelyet . . . Ez hát az a „barbárnak híresztelt magyar nép, a melyik nem kérdi ki vagy? mi vagy? mi szél hozott? Hanem azt mondja: „Isten hozta kigyelmedet, tessék velünk tartani!“ — (Érstd: „ülj hozzánk az asztalhoz, ott a kanál vedd fel és egyél velünk atyafi!“) Azt mondják, hogy nem igen szivelik az „idegent.“ — Szjha! *embere válogatja.* — Hogy más emberek azt látom, mert nem akarnak ugyan agyon éheztetni, de ha mind abból

ennem „muszály“ a mit az asztalra hordanak, úgy agyon kellene erni magamat! . . . így gondolta magában Mossziő Lepor.

Szóval elmondhatták, hogy igazi magyaros szívésséggel fogadták és látták el őket, pedig csak jött-ment emberek, csavargó komédiások. Biróné asszonyom a régi szokáshoz híven gondoskodott arról is, hogy a mit a vendég különösen megdicsért, és jónak talált, abból a távozáskor jusson a vendég zsebének is; tele is rakta azt tészta sulyonmal, meg csörögével; a kis Marrynak meg egy egész kis batyut csinált; volt abban „fónatos,“ arany haluska, dió, susinka, aszalt szilva, ez utóbbi olyan mint a szín méz és mag helyett dióbél kandikál ki belőle; azt a töltött kappant pedig, a melyet már megkóstolni sem voltak képesek, begöngyölte egy nagy papirosba meg asztal-kendőbe s Lyttonra erőszkolta. A tetejébe meg vigyék el azt az 5 literes csikó bőrös kulacsot is, mert megírta szent Ivár: hogy az evés, ivással jár!

Az ebéd alatt persze keveset beszéltek, bezzeg megeredt azután. — Erzsike keveset volt bent, ott sürgölődött és segített künn a konyhában édes anyjának; Lytton tekintete azonban mikor bent volt Erzsike — sokszor rajta fűgött, s hogy-hogy nem, Erzsike bizony vissza nézte. Lytton ilyenkor úgy érezte, hogy *édes gerjedelem* járja át. Az ebéd után így szóllott Erzsikéhez:

— Kegyed is oly sokat fáradt éretünk . . . köszönjük kegyednek is kisasszony, s közben Erzsike egyik szabadon álló kezét *megcsókolta*, mire Erzsike úgy *megijedt*, hogy azt a csomó tányért, a mit kiviendő volt majd elejtette.

— Jaj! *mit csinál?* most mindjárt megharagszom magára . . . aztán én *nem vagyok* kisasszony . . . csak *Erzsike* vagyok. Tudja? Ezért aztán nem egy könnyen fáradok el, nekem a házi kötelesség teljesítése nem *fáradtság*.

— De Erzsike kisasszony! . . .

— Hát nem mondtam már . . .
 hogy engemet kisasszonynak ne tituláljon?

De én nem tudom kegyednek másként
 mondani . . . Felejthetlen lesz előttünk ez
 a szives látás.

— De hiszen . . . én azt egészen
 természetesnek találom . . . ez nálunk így
 szokás mindenki iránt.

— Tudom . . . el hiszem . . . csak,
 hogy mi azért mégis más, idegen kóbor
 nép vagyunk, a kik ellen támadnak gyak-
 ran a szél, vihar, szegénység, az emberek
gunyja és közönye . . . Kegyetek nem néz-
 tek bennünket a csavargó komédiásokat;
 néztek bennünk . . . az embereket, a sze-
 gényeket . . . köszönjük, melegen köszön-
 jük! Lehajolt és mielőtt a kis lány tiltá-
 kozhatott volna, ismételten megcsókolta a
 kicsiny kezét.

— Ejnye ni! hogy az örd . . . no de
 . . . már másodszor tesz ellenemre . . .
 vigyázzon, mert én tudok *haragudni* is ám!

— Így volt mondva az igaz, de a pirban

égőszép leány arcz és mérgező szemek egészen *ellenkezőt* mutattak. A délután egy kis vinkóbóli poharazással szépecskén el is telt, s az egész trupp szives hálálkodás kifejezése mellett távozott el.

Hanem e délutántól kezdve gondos és figyelmes arcz ismerő Erzsikét egészen megváltozottak találhatta; a dévajkodó tréfás lány komoly és szótlanná lett, virágos kertjére kevesebb gondott fordított, tegnap még kis madarai is majd eledenélkül maradtak. Legörömostebb elüldögélt ott a lugosban egyedül, kötő munkát vitt ugyan magával, de a kötés szünetelt; lekönyökölt a kis asztalkára, s merengett soká, hosszasan. Azután egyet sóhajtott... A sóhajt még valami *más is* követte... Két *könyecsepp* jelent meg a sötét szemekben, mit a hosszú szempillák nem tudtak megakadályozni, hogy alá ne hulljanak... ijedten rezzent össze s nézett szét maga körül, megnyugodott... nem látta senki, ... az a piczi husdarab azonban odabent

vert sebesebben, hogy verését a kis leány maga is vélte hallani. — Az édes anya már aggódni kezdett-e változásán. — Ma is tüvé tette érte az egész kertet, persze ott nem nézte a hol kell, és a hol ez időszert lenni szokott; de hiszen ez előtt Erzsike a lugast alig kereste fel, Most ott találta meg az anya.

— No csak hogy végre reád találtam — mond az anya. Hanem te néked valami bajod van? . . . kezed és homlokod oly forró.

— Nincs semmi bajom édes anyám . . . aztán a *nap* is oly melegen süt . . .

— Melegen? . . . A nap? Hiszen már régen le is ment, s itt az est, s ép. azért jöttem, hogy felhivjalak.

Az anya a sajátyszerű változáson látszott tünődni, fejét csóválta de mégis gondolá: egy kis változás, a mi bizonynal elmulik nem sokára. — E változás Géza figyelmét sem kerülte ki; Erzsike az előtt ha nem volt

is rokonszenves, iránta de azért elég nyájas; a mult esti párbeszédben kereste kulcsát, a változásnak, s aligha meg nem találta. Géza gyanuja kezdett lassanként erősbödni... kezdte jobban megfigyelni a leányt; fiatal leányokkal szemben az nem is igen nehéz; a még érzelmeit elburkolni nem tudó gyermeklány szív *titkos redőibe* az arczon keresztül lehet olvasni; a szerelmest különösen a *szem* teszi árulójává. — A *valót* találta ki Géza is, mi is, hogy Erzsike *szerelmet* érzett a *szegény* komédiás fiu iránt . . . — De mégis mintha *küzdeni* látszott volna ön *magával*, próbált *szegényke* harczolni *szívével*; egy este azt mondta szülőinek: „Ne menjünk már többet a komédiába!“ — „Jó, hát ne menjünk, elég volt ebből ennyi“ — mond az *édes* anya és kezdett leszerelni.

Hanem csaknem abban a perczben megperdült Lytton kis dobja, és Erzsike szive is versenyt dobolt vele, oda lépett anyjához és *összesókolva* kérte: „Mégis

csak menjünk el ez este, csak *most az egyszer* menjünk még el!”

E tétovázás minden este ismétlődött. Pedig Erzsike igazán *szenvedett*, hogy ha ott volt; szemeit lehunyta, s csak akkor nyitotta fel, mikor Lytton a veszélyes mutatványain tul volt, s a mikor lejött és fogadta a közönség tapsait.

Ekkor Erzsike is felkereste két égő szemsugarával, melyekben a szerelem lángja már félreismerhetlenül kigyulni, égni, lobogni látszott. — A komédiásoknak igen jól ment; egy hétig csak kibirja a publikum, a vidéki sportmanok is eljönnek a szomszéd községekből hadd lássák hát, hogy olyan hires lovagló-e az Lytton gyerek? és kénytelenek voltak azok is elismeréssel adózni. Egy ily gazdag sportmann szép fizetéssel *lovász mesterének* hívta, Lytton nem fogadta el az ajánlatot, mert Mosszió Leport, ki neki második édes apja, nem hagyja el, mi lenne akkor azokból?

Csak hadd legyek hát — mondá — tovább is szegény komédiás, mint ők.

— Vándor komédiásban, a ki nélkülöz eleget, valóban *ncmesen* érző kebel? — jegyzé meg barátjának az ajánlat tevő, és meg nem állta, hogy távoztában egy fényes aranyat ne nyomjon a fiu kezébe.

Egy szép délután az egész komédiás csoport kirándult a főbíró uram *gyümölcsösébe*. — Hadd lakjanak jól egy kis finom gyümölcsesel is, megkoplalhatják majd másutt. Erzsike édes anyjával és egy eseléd del már kint voltak; alig volt a gyümölcsös messzebb a községhez egy félórai távolságnál, multság gyalog kísétálni. A gyümölcsös igazán minta szerű voltak; a fák szépek, szabályosak, rendben, sorban mint a katonák; mindenek felett görnyedtek az ágak az áldástól. A komédiás nép ugy eltűnődött, hogy hol vette főbíró uram azt a gyümölcsbéli tudományt? meg, hogy ki eszi meg azt a temérdek almát? nem fog e kárba veszni? mire főbíró uram fel-

világosítólag jegyzé meg, hogy a kertészeti tudományát apjától, főleg pedig a helybeli tanítótól nyerte; tud itt egyébiránt mindenki gyümölcsfával bálni, oltani, nemesíteni; a legszegényebbnek is van egy kis gyümölcsöse; a felesleg termést viszik a szomszéd megyékbe, a hol a gyümölcs már gyéribb, elcsereplik rozsszal, búzával; megesett, hogy egy külföldi, a ki pár éve itt járt — jó vásárt csinált, meg a termelők is, és a főbíró uram különösen szép summa pénzt kapott; a törődöttek és tulajdonosok hordóra hányatja, és lesz belőle finom alma-bor meg szilvórium féle itóka. Mosszió Lepor gyönyörködött a szép gyümölcsösön, de azért szívét irigység nem szállotta meg, bár ha gondolt is arra, hogy mily jó volna ez neki. „Hejh! ha nekem volna ily gyümölcsös kertem! . . . azt hiszem, hogy egész esztendőn keresztül egyebet sem enném — mint almát vagy szilvát puhakenyérrel!“ — Lytton ez alatt Erzsikétől kapott üres kosarával felkuszott egy

alma fára és kézzel szedgette a gyümölcsöt. A kisbéres pedig váltig rázott egy szilvafát, de bizony alig hullott arról valami, Lytton felülről nevette az erőtlen törekvést, lepattant a fáról s megrázta azt — mint Sámson, hullott bezzeg akkor az elatta lévő fehérnépség fejére, hogy csak úgy koppant, mi jóizü nevetést idézett elő.

— Amott látok az almafa egy végső ágán, bizony jó magasan három gyönyörű piros almát, levetni kár; kézzel leszedni nem lehet! Azt vedd le komám; ide kívül mutasd meg a tudományod! — szólt főbíró uram. —

— Ugyan édes apám . . . az a ág oly vékony, még letörhet, hadd maradjon az a három alma ott, a hol van . . . van elég már a kaskámban! — szólt Erzsike.

— De leveszem ám! — mond vigan Lytton, s a másik perczen a fán termett, és vetette magát egyik ágról a másikra mint egy mókus. Hanem egy percze mégis megpihent mintha meg gondolkozott volna.

na oda fenn, mert az ágat igazán vékony-
nak és gyengének látta, de látta főbiró
uram nevető arcát is, ez elhatározó volt,
átlépett a vékony hajlós ágra, csak úgy
himbálódzott azon, majd egyet reccsent...

— Jesszus! . . . ne menjen ön feljebb,
. . . tüstén száljon alá! . . . *parancsolom!*
— kiáltá szintén elhalványodva Erzsike,
de Lytton már közel volt a célhoz, ki-
nyujtá kezeit, s lassan átveté magát a má-
sik ágra, s aztán birtokába keríté a piros
almákat, le jött.

— No ez már ügyesen volt megcsi-
nálva, szép öcsém! — s főbiró uram elé-
gedetten veregetett Lytton vállaira. Lytton
ez almákkal Erzsikének akart beszámolni.

— Nekem ugyan nem kellene, . . . nem
fogadom el, én kértem önt, azután azt
mondtam: *parancsolom* és nem engedelmes-
kedett nekem, — dorgálta Erzsike.

— De kedves Erzsike . . . kérléle őt
Lytton, miközben sóvár tekintettel csak
nem esdekelt az elfogadásért.

Erzsike jól látta ezt, és engedett a

haragból, mosolyogva nyult, a szép almák után.

— Am legyen, *ez egyszer* elfogadom, szófogadatlanságát is megbocsátom, mert abban *atyámnak* is jó része volt, — s elhelyezé az almákat kis kosarába.

A nagy terjedelmű kertben a szép fasorokban pompásan lehetett sétálgatni, A mit Lytton és Erzsike foganatba is vettek. Főbíró uram ez alatt elmondta Mosszió Lepornak csak nem minden kiválóbb gyümölcsfa biográfiáját, sajátosságait megismertette vele; melyik mikor érik? milyen a gyümölcse? Mosszió Lepor kezdte belátni, hogy főbíró uram kitünőbb pomológus, mint a milyen komédiás ő.

Lytton és Erzsike ez alatt összejárták a gyümölcsöst. Koronként egymásra néztek s nyomban mindketten elpirultak. Mindkettőjüknek volt mondani valója, de úgy látszik egyik se merte *kezdeni*. Két ártatlan, nemes lélek szerelemtől kinos vergődése! . . . Erzsike a fűben egy szép piros almát pillantott meg, Lytton

sebtiben egyszerre hajoltak érette, a két gyerek feje összeütődött, min jóízűt nevettek, meg el is pirultak. Lytton Erzsike kosarába helyezé a közös leleményt.

— Oh az nem csupán az enyém tiltakozék Erzsike, azt megesszük ám; igen is; és pedig *ketten*; ez *közös lelet*, felosztjuk tehát igazságosan.

— Oh köszönöm! de hiszen én nem követelhetek osztályrészt.

— Ismét kezd nekem, nem engedelmeskedni . . . üljön le ön e gyep padra, . . . így ni . . . Most már együk meg együtt a mit találtunk, — ez az igazság! — s ezzel elővette ezüst veretü szegedi kis bicskáját, ketté vágta az almát, a kosárból kenyeret vett ki s annak is felét ketté vágván, át adta Lyttonnak, ki elfogadta az adományt oly engedelmes, háládatos arcz kifejezéssel, mint egy hü eb . . . s mikor Erzsike félre fordult, az *alma haját*, melyet Erzsike lehámozott, s egy *csikkecskét* az almából, melyből Erzsi-

ke harapott, kabátja hátsó zsebébe tün-
teté.

De Erzsike rajta kapta, mosolyogva
mondá: — Hogyan, ön is úgy szereti az
almahaját. Én is, de csak a kályhán
megpirulva. Gyerekes szokás — ugy-e? —

Én is tartom e szokást, de most . . .

Hadd maradjon itt a madaraknak,
nemde eltaláltam? —

— Hát maradjanak, de van ám egy *czik-
kecském* is az almából és ez a *kegyedé* volt,
ezt megtartom magamnak mondá Lytton
s egy kedves mosollyal fel is mutatta,
meglátszottak azon az alabástrom fogak
helyei. Prózában Lytton részéről a legvi-
lágosabb *szerelmi vallomás*; Erzsike fülig
pirult.

Azután egész lázas hirtelenséggel, s
hangján is észrevehető reszketésséggel kér-
dé. — Tehát való, hogy már nem sokára
elmennek tőlünk? — Ugy-e nem? — Ugy
e még nem távoznak el?

— Fájdalom igen; és három nap mulva ki tudja hol süt reánk a jó Isten napja? de tudom *sehol melegebben*, mint ebben a kis községben! A szegény komédiás fiu kebléből egy fájó sóhaj emelkedett, aztán a leánykára nézett, mire a kis lány szemei is megtelnek könnyekkel s láthatta a fiu, mint ragyog azokon keresztül a *szerelem szivárványa*. Nem is tudták többé elrejtteni egymás elöl, de ugyan minek is *azt a mi igaz, a mi boldogító s a mi sziveiket dobogtatta.*

— Igen, el kell mennünk, kezünkbe kell vennünk ismét a vándorbotot, — folytatá a komédiás fiu; de hisz' ez nem is lehet másként, nekünk nincs kellemes otthonunk, nincs rokonunk, barátunk sőt házánk sincs . . . de itteni rövid tartózkodásunk oly édes és kedves perczeket szerzett nekem, miket nem fogok elfeledni *soha* . . . Valamikor nekem is volt otthonom, volt apám, anyám, kik épen úgy szerettek, mint a hogy kegyedet szeretik. Családi nevem

Berg Emil. Atyám gazdag ember volt; nagy kereskedő czég társ főnöke egy nagy városban; anyám *magyar nő* volt, tőle tanultam a szép magyar nyelvet; egy *pénzváltás* alkalmával atyám érzékeny kárt szenvedett, de kiheverte volna azt, ha a czégtárs, kinek becsületességében annyira megbizott, meg nem *lopja* . . . mert ezt tette, és éppen akkor, a midőn ugy is elég szerencsétlenség érte; — a czégtárs nagy összeg pénzzel megszökött, — hová? — megtudható soha nem volt. — Atyám noha mindent pénzzé tett, a követelőköt kielégíteni nem volt képes, aztán ő a ki kényelemben élt, s a ki azt hitte, hogy családjának gondtalan jövőt adott, nem tudott megbarátkozni a *szegénység* gondolatával . . . Egy ködös őszi reggel a cselélek egy véres embert hoztak a parkból, arca alig volt felismerhető, mellette kilőtt forgópisztoly, azzal röpitett golyót agyába, anyám sikoltva rogyott a véres hullára, mert *apám volt* az . . . Anyá-

mat ágyba szegezé a szerencsétlenség, később *eszét veszté el*, s mielőtt én magamon segíteni tudhattam volna, árván itt hagyott, egyedül . . . szegényen, nyomoruságban. Alig voltam több 10 évesnél; a sok, ugy nevezett jó barátok közül nem akadt csak egy is, a ki *pártomat fogja*. — Rimánkodásomra azonban egy kereskedő felvett gyakornokul; főnököm családnélküli mogorva, és heves, mondhatni durva ember volt, csekély dolgok miatt megvert igen sokszor; többet adott a verésből, mint a kenyérből . . . Elhatároztam tehát, hogy *megszököm* tőle, egy ott időző komédiás társasághoz szegődtem; elmenetelem előtt ki mentem jó szüleim sirjához, imádkoztam, hogy nézzenek le rám az égből s ne hagyjanak el, de sem a sirból, sem az égből nem jött felelet. Mossziő Leporral bejártam aztán egész Magyarországot, sőt a külföldet is; ő is szép napokat láthatott valaha; ki tudja, mi *fátumszerű* eset vitte e kóbor életre? zárkozott ember ugyan, de

talpig becsületes, édes apám helyett *édes apám*, édes anyám helyett *édes anyám* . . . Gyermek koromban is ügyes tornásznak tartottak tanuló társaim, többször nyertem jutalom díjat is, azonfelül meglehetősen jól lovagoltam, tehát könnyen tanultam tovább e mesterséget. A hölgy, ki társaságunkban velünk van, szintén nem lehet alacsony sorsból való, ő tudja legjobban, miért kellett e pályára lépni és sorsosává lenni egy küzdelmes életnek. — Magamról szólva, én pályámat, habár az lenézett és alacsony is, — szeretem; csak akkor nyílik át szívemen *kimondhatlan fájdalom*, ha szerencsétlen *szüleimre és árvaságomra* gondolok . . . *Senkim! senkim e kerek világon*

Lytton annyira fel volt indulva, hogy félbe kellett szakítani beszédét . . . Szavai az a nélkül is érzékeny lelkű Erzsikét mélyen meghatották, s azon vette magát észre, hogy szerelmének s részvétének me leg könnyei folynak alá piros arcán, elfödte szemeit kötényével és zokogott.

— Ez az én történetem . . . Édes Istenem! nem tehetek róla, hogy az oly *szomorú* történet . . . De kegyed könnyezik s oly kínos, oly fájó nekem . . . bocsánat! — esengett a szegény fiu, — kegyed oly *jó* volt irántam, hogy szívem előtte önkénytelenül megnyilatkozott . . . Köszönöm . . . Köszönöm a részvétnek *gyémántnál drágább* könyeit! A szegény komédiás megragadta és csókokkal halmozá el a leányka mindkét kezét. — Erzsike *nem vonta azt vissza*, ott nyugodott az, Lytton a szegény komédiás fiu kezeiben . . . aztán felemelte reá tekintetét, szemei még most is könnyben usztak. — Ugy tetszett neki, mintha már régóta ismerősök és barátok lettek volna. Vajjon *csak* ismerősök és barátok-e?

— Lytton, egyre kérem önt, teljesítse e kérelmemet! — szólott a leányka oly hangon és oly tekintettel, melyet képzelni tán igen, de *leírni* nem lehet.

Lytton kérdőleg emelte a leánykára szomorú arcát.

— *Hagyja ön oda ezt a kalandos életet . . . ön jobb sorsra volna érdemes, válasszon más pályát . . . ön életre való ember s bizonyára szerencsés lesz az, kinek ön szolgálatát felajánlja.* —

— Kedves Erzsike! vigasztalhatlan vagyok, hogy e mai napon már többször győződik meg engedetlenségemről . . . az imént mondtam, hogy Mosszió Lepor nekem *második atyám*, és szeret mint gyermekét . . . sorsára hagyjam, hogy; esatangojon a világban nyomorkodva, míg én nekem tán jól legyen dolgom? ez *háládatlan* tett volna . . . Oh ő ugy szeret engemet?

— Hátha van még a világon *egy* ő kivüle, ki önt ép ugy, sőt még *jobban* tudná *szeretni*? — szólt a leányka, de e szaknál már nem mert Lyttonra nézni.

Lytton szomorúan mosolygott maga elé . . . egy másod perczig hallgatott, azt

hitte mintha *álmodnék*, vagy talán a most hallott édes szón, mely annyi *boldogságot* sejtetett: merengett, úgy tetszett neki, mintha csak olyan álmom volna ez az egész, s hogy álmában az ég összes boldogságát tárta fel előtte.

— Ah ki szeretne *más* engemet? . . . ki lenne az a világon! — mond a szegény fiu mint egy ön magához.

Én . . . Szeretem önt? . . . — suttogá a leányka, s a másik perczben elfutott, magára hagyta az elámult fiut.

Fiatal hölgy, vagy férfi olvasóm, a ki érezted valaha azt a *fájó*, de mégis *édes kint*, mely a szívet megreszkedtetí, a ki titkoltad hő szerelmed s megsiratva eltemtetted, s egyszer csak láttad mint pattan az fel a hamvederből, melybe hitted, hogy *reménytelenül* és örökre el van temetve, be van hantolva: elképzélhetik mit érezhetett Lytton ama pillanatban. — Kimondták előtte azon szócskát, melyet ő nem mert, melyet ő *félt* kimondani. — Oh pedig mily

kint állott ki, hogy azt szíve fenekén kellett rejtegetnie, ki szeretett forrón, lángolón, de *reménytelenül*. — Már akkor szívébe fogadta őt, mikor *legelőször* megpillantotta a leveles kis kapuban. Próbálta kiverni eszéből ez örületesnek tetsző vakmerőséget; nem tudta; nem lehetett. Tudomása volt azon ürről, mely köztük tátong, s a mely elválasztja őket örökre; tudta, hogy szerelmének gátja, nyomorult jelene, szegénysége, s a *boldogtalanság* óriási folyózatának szédítő örvényei várják őt mint *áldozatot*, hogy büntetés vár a vakmerőre. Ezért *fült* szívétől. — Megfordult agyában sok mindenféle gondolat, látta a leány odaadó szerelmét, ha tán azt mondaná, így szólana a leányhoz: Szeretsz? . . . tehát *köccs*; légy sorsosom . . . De soha, soha! hadi bolyongyam én egyedül e sivár, örömtelen világban . . . A megszöktetés gondolatát — mint nemtelent — elutasítá magától. Aztán őt *megettörné* az a kóbor életmód. Nem ily uton és módon óhajtaná őt

birni, hogy fussanak, rejtőzzenek, mint üldözött vadak.

De mily joggon is merészelsz hozzá közeledni te! . . . Rá emelni szemeidet, reá, kinek atyja első a községben; a leányra, kinek egyetlen mosolyáért, sőt elhervadt virágának egyetlen szirmáért versengettek . . . Csavargó komédiás fia te! . . . a kinek nincs más szerepe, mint minden este arcát kifesteni, tarka ruhába bujni, bukfeneczeket hányni, mókázni, megnevetetni a publikumot . . . Nem, hogy *hálás* volnál azon leereszkedő kegyért, a mért főbíró ur megengedte a sátor-verést és komédiázást, s nem átallotta jószágát még azzal is tetézni, hogy meghívott uri házához és terített asztalához ültetett, s te még ezenfelül *leányára* is mered szemeidet emelni! . . . Ugyan mit tenne veled, ha csak sejtelme volna ezekről, az a különben jószívü, de gazdagságára s tekintélyére mégis gögös ember, — hogy a komédiás fia hála helyett szőgyennel fizet . . . Nem

volna-e jobb abba a pusztai tóba vetni ma-
 gát, eltemetve lenni a baragos zöld, vad
 növényekkel bevont víz fenekén? . . . Vagy
 elfutni, messze-messze tájra; idegen földre,
 idegen országba . . . hogy többé ne is
 lássa azon igéző gyermek arczot . . . De
 vajjon tudna-e úgy is menekülni e csábos
 képtől? . . . le tudná-e szerelmét küzdeni?
 Nem elkisérné-e amaz oltár-kép oda is? . . .
 Ah, most érzé először életében nyomorult
 szegénységének kínait, sorsának összes ke-
 serveit. — A kinek egy örökös szerepe
 van, — a *káborlás*, és egy vagyona a *kol-
 dás bot!* Fiu! ne álmodozz elérhetetlenről!
 Légy erős Lytton! légy férfi . . . *paran-
 csolj* érzelmeidnek. — Tépd ki szivedből a
 szerelem gyökereit, addig míg azok agyon
 nem szoritják szivedet, mint a tenger polyp-
 ja. — Tanulj meg lemondani. — Te úgy
 sem lehetsz gazdag, miért akarnád tehát
 azt, hogy ő is ki legyen téve éretted, mi-
 attad a világ *gunyjának*. — Te nem tehe-
 ted őt boldoggá, miért légy hát *eszköze*

az ő boldogtalanságának. — Nyomd [vissza érzelmeidet . . . feljöttek azok *kisérteni*, próbára tenni . . . de te el ne tántorodj, légy eszélyes; küldd vissza azokat a vakmerő reményeket . . . temesd el mélyen magadba, mint a hogy a halottakat szokás eltemetni!

— De *mikor* nem tudom . . . *mikor* nincs hozzá *erőm!* . . . — Zokogá a szegény fiu, s ő ki máskor minden megerőltetés nélkül eltudta viselni, hogy a mellére tett *ülön* kovácsoljanak, a ki kezén, térdén egyegy embert el tudott tartani, most oly *erőtlennek* érzé magát, hogy az út gyep szegélyére roskalt, eltakarta azemeit melyekből a fájdalom könyei peregtek alá.

Szerelem, Szerelem! te *éltető* napsügar! Tavasz *első* virága életünknek, te nyájas arzu gyermek, a ki először édesen mosolygsz reánk, másik perczben óriássá nősz és *tusára* hívsz; a ki adsz nekünk a nyugalom helyett remegést, a ki életet és halált osztogatsz; *örökvaló*, soha meg nem

szünő érzelem, egy rész az Istenségből magából: oh azért mégis csak foglald el szivünkben uralkodói székedet! . . . még boldogtalanságunk s reménytelenségünk között is *áldea légy!* . . .

A reménynek ketté tört horgonya lebegett a szegény fia szemei előtt, s mégis ezen perczek voltak azon sugarak, melyek bearanyozták eddigi sivár ifjui élete örömtelen napjait.

De nevét hallván kiáltani, felkelt, megtörlé könnyes szemeit s megindult a társasághoz.

— Ejnye szép öcsém! tán valami *vakand-turásban* rejtőztél, hogy sehol se leltünk... node, csakhogy itt vagy; már öreg estve is van, hát mehetnénk haza felé. A fehér népséget kessin előre utnak indítottam, mi már csak be ballagunk a magunk alkalmatosságán — mond főbíró uram.

A kis társaság meg is inlult haza felé. Midőn már jól elhaladtak, Lytton ön-

kéntelenül vissza nézett, Géza alakját látta felemelkedni az árokból, egy vén fűz törzse mellől. — Vállán *puska* volt. Vadászati kirándulása volt talán? Aligba. Annyi tény, hogy őt is hívták a kirándulásra, de valamely alaposnak látszó ok miatt kimaradt. Figyelmes szem láthatta, hogy e délután puskával vállán mindig bíró uram gyümölcsöse körül kuttogott, mint valami tolvaj; füleihez tette kezeit, mintha egy hangot se akarna a pásztorjelenetből elveszíteni. Hiszen *kémszemlére* jött. A belső felindulástól remegett midőn Lyttont és Erzsikét bizalmasan együtt látta, s nyilatkozataikat hallotta. Össze-vissza kóválygott a fejében e látománya minden, göresösen megragadva fogta kezében *lövésre tartva* a fegyvert . . . de mégis mintha győzött volna a józan ész, s a vén fűzhöz támasztá . . . Majd hirtelen ismét kezébe kapta a fegyvert, kimondhatlan düh szállta meg Lytton iránt, a ki oly szépen kigondolt terveinek kártya-várát halomra

döntötte. Elkésett; Lytton ugyanazon perczen tünt el a kerti faiskolánál. — Még találkozunk nyomorult ficzkó, s akkor nem fog rajtam gyáva habozás venni erőt! — mormogá Géza, s az árokból kijöve, sokáig barangolt a szántásokon; szívét a heves indulatok — mint éhes farkasok áldozatukat: tépék, szakgatták.

VI.

Kitünő jókedvű (persze cigány mellett) mulatók vannak, a Simi vendéglőjében a „Zöld kecskénél,“ a ki „nagy botos“ is. Különös ismertető jelöi: Kicsiny termet, hamisan hunyorgó kék szemek, hatalmas orr, kénesőszerű izgékonyosság. Hogy miért viseli a „Zöld kecske“ ezimet? . . . Hát a szomszéd városban levő borbélyüzlet miatt van a „Kék szakálhoz“ s egy vidéki színmű termék ezime meg éppen ez: „A zöld hasu takács, vagy a falramászó — papucs“. Mért ne volna hát „indokolva“ ez is, vendéglő a „zöld kecskéhez“. A piktor festékes bögréiben meg volt hozzá a zöld szín, az ott mulató urak fejében pedig az — *eszmé*, és Simi reggelre arra ébredt, hogy mint „Zöld kecskét“ gratulálták s az addigi szerény koszo-

ruból a „silten“ nevető zöld kecske mosolygott reá. Különbén Simi meg kell adni, kielégíti az igényeket, s ez nagy szó, annyira, hogy a vidéki urak szívesen adtak ott egymásnak találkát, sőt a multkor a katona sorozó-bizottság is ott bankettezett. De van ebben része a Simi jó magyaros konyháján s borán kívül bizonyára három, bogárszemű szép leányának is.

Siminek van a faluban egyetlen „váltó üzlete,“ még pedig gyors lebonyolítással; ime a két csü tengerit a gyerek már árpa-cukor képiben szepogatja, a tojás plajbásszá, irkává válik s a néném asszony szakasztójában kötény alatt hozott gabona mint „rozsólis“ megy rendeltetési helyére.

A „zöld kecske“ tehát mint „nagy botos“ is helyt áll; alig van olyan, mi nála kapható nem volna; speczeráj és ruhaféle épp úgy, mint kitünő kulimáz és gróji sajt; a mi nem volna: azt előteremti; a minap is Egerből hozatott egy pár piros csizmát a felvégi szép özvegy Rupi Jóskánénak, Budapestről bundát az ispánénak; friss

marceiusi sürt az uraknak; feleséget „esz-
közölt,“ a kanccsal mézárosnak; Sárospa-
takról könyvet a nebulóknak; Khedive
czigarettát Kairóból a szolgabírónak, szó-
val mindenekben; ennyit a *historiai hű-
ség* érdekében. Nos hit mint mondók Simi-
nél a „zöld kecskénél“ vidám társaság mu-
latott.

Az „elől ülő“ Kovács Jenő, csinos
barna gyerek, a ki Erzsikének is tette a
szépet, ő szokta egybe állítani a mulatság
programját, dirigálja a táncot és a czi gányt
— a bálban előtánczos; első korhely és
első eninens volt az egyetemen, már kezd
megülepedni, mióta doctorátust tett. —
Az a kék szemű erős, izmos alak amott
az asztal végén Buzás Isván úr, uradalmi
ispán, vig czimbora; — annak a két nagy
kifent, öklödző bajusznak a tulajdonosa,
pedig a járási szolgabíró Karikás Benő
szóttan, jámbor fiu, kit örökösen az-
zal viccelnek, hogy „erélyét“ a *hajduban*
tartja; az a viruló piros arczu gyerek
pedig, Betegh Feri, végzett orvosnövendék

határozottan ábrándos arczu szép fiu; valamikor azt hiszem kapós lesz a „szenvedő“ (női) betegeknel. — Ott ült közöttök Tarokkosi Nagy Péter uram is, az első esküdt a községben a mint elnevezték „az öreg gyerekek,“ de nem az a kedélye, a mely mindig derült és pezsgő, a mellett oly vastag baszsus hangja volt, s oly alatt birta, hogy hangját szinte a földön, s ott valahol a pad alatt kellett keresni, ezen felül kitünő adomázó, a hol ő van, ott nem unatkoznak. Voltak ott még többen is, minthogy azonban nem sok vizet zavarnak, tegyük meg őket „kedves ismerősöknek.“

A fiuk mind pompásan voltak, mind hangolva, ilyenkor persze sok bolondot elkövet az ember, hát még ha a pezsgő vérü fiatalság; így ők is; a cigány primással megétették a dugót, egy-egy szál *milygyertyát*, valamennyinek le kellett huzni czipőjüket, kifordítani kabátjukat s féllábon állva huzni, azután *koppantó*ból kellett innia az egész bandának, végül a cigányok is, a fiatalok is összeölelköztek.

Hja! ilyenkor az már így szokás. De kap is ilyenkor a cigány a nagy bankcélból, van mindenik nyirettyüjébe dugva kettő-három, kotorásznak is a sziv íenekén száraz vonójukkal. Igaz, megtörténik, hogy néha meg egy pár flóres is alig akad meg a kompániánál; hanem azért a „Zöld keeske“ is, a cigány is tudja mi a *beesület*; a cigányok az ilyen esetben is ép oly lelkesülten, ép oly animóval huzzák nekik, mint ha minden nótáért egy-egy ötös nézne ki. — Hja! ezt már így hozza magával a „*cigánybeesület*.“

Hát éppen ezen a kedélyes estén nyitott be Lytton a „Zöld keeskéhez“. Alig hogy belépett, körül is fogták a vig fiuk.

— Ide közzénk Lytton! . . . gyűjtsön erőt a holnap esti tornászathoz.

— *Itassuk le!* . . . nem tőrjük, hogy *józanon* nézze a mi bolondozásunkat.

— Mindenek felett ígyunk: mert firer Flintaként csak az a miénk, a mit *lenyeltünk*, — mondja egyik, mondja másik. Az utolsó érv helyességétől áthatva, megfo-

gadták a szót és — *ivának*. — Ivék pedig Lytton is, és nem volt abban sem *gyöngébb* a többinél, helyt állt ő ott is. Mint-hogy pedig ő az ivás daczára mindig tudja mennyi az *elég*: aligha fog sikerülni a fiuknak a „berugatás.” — A „zöld kecske” látható örömmel hordá fel gyors egymásutánban a bort, közbe-közbe megeredt a dal, és a dikezió; annyi sokan és sokat akarnak szólani, hogy Jenő, a ki az asztalfőn dominált, *határozatként* mondta ki, miszerint a ki még dikeziózni akar, az taksáltassék meg 50 crös pénzzel, későbbi flóressel. Ily bírságium ezimen 25 forint be is gyűlt csakbamar, a mely Jenő kezébe deponáltatott, ki azt holnap a tanító urnak a *szegény iskolás gyermekek* részére való könyv és író eszközök beszerzésére fogja átadni. Ki mondja hát, hogy a *muri-nál csak* a koresmárosnak, cigánynak van laszna egyedül?! A minden áron dikeziózni akarók száma később oly rohamosan *emelkedett*, hogy a bírságot 5 flóresre kel-

lett felemelni. De hát mint láttuk, minden kárban van *haszon*.

Lyttonnal „brudert“ ittak; azután felemelték vállaikra és úgy hordozták meg a teremben.

— Ma olyan leszek, mint a *spongyic*, tele szívom magamat vagy két napra, úgy is olyan ritkán sikerül ily derék kompániát összehozni. — szólt Jenő, a ki bár nem igen volt valami híres ivó, hanem hát mind a mellett e tekintetben is tartott magáról valamit.

— *Dettó!* — erősíté Buzás Károly az ispán, jeléül annak, hogy neki tetszik az *eszme*, habár reggel Andris kocsis támogatására szoruljon is. Ne gondoljuk azonban, hogy Buzás barátunk valami első klassziból való korhely; kétszer egy évben ki rug, illetve be kell rugnia „egészségi szempontból,“ — mint a hogy ő indokolja a tisztartó urnak, de mikor a „kétszeren“ tul esett, nincs nálánál szorgalmasabb, ügyesebb ispán az egész uradalomban. Gézát is ott látjuk a társaságban, de

alig hörpöntett egyet-egyed poharából, azt is vontatva és kedvellenül; szemmel tartotta Lyttont; tekintete komor, mondhatni vést jóslónak látszott.

— Tisztelt *berugott* társaság! — szólt Jenő felemelt pohárral kezében.

— „Berugott“? — Ha hó! e *rágalom* ellen ünnepele-en tiltakozom, még csak a *kezdet stádiumába* vagyunk, — felelt vissza Tarokossy Nagy Péter uram.

— Egy szót sem addig a dikiézióból, míg a tagsát ki nem szurod! — tiltakozott Buzás barátunk.

— Legyetek könyörületesekek! Én magam már 10 frt birságimat fizettem, aztán én ez uttal „hivatalból“ szólok, — kezdi Nagy Péter uram a megokolást.

— Nem lehet, én nem engedem el a taksát; bennem is 3 dikiézió van rekelve! Elállj, vagy fizess; vagy ki öntöm én is mind a 3 dikiéziómat! — fenyegetődzék a két nagy bajusz alól Karikás a szolgabíró.

— Én megadom „szerzőkül“ és grá-

tiszt, a hivatalból való szólást, de csak asztalunk elnökének, dirigensének — mond Buzás az ispán.

— Legyen, adassék meg! egygyezék bele Betegh Feri az orvos-növendék — noha az elnök maga indítványozta a taksát, hogy a dikciózásban *túltermelés* ne álljon elő, s mint határozat megszegő megérdemelné, hogy tripla birságiummal sújtassék; fizetsz tehát birságul 3 üveg szomorodnyit, és most *add ki hát a mi benned van!*

— Respectálom, acceptálom e mondást, halgassatok hát meg; parlamentális módon szólva: rövid leszek! — mond Jenő és aztán felemelte a telt poharat szólván imígyen: „Egy ember, egy derék fiu van itt közöttünk, a kinek se országa se hazája; nem ő az oka, hogy a sors így hányja-veti; rövid itt léte alatt azonban arról győzött meg, hogy a komédiás mez alatt művelt *nemes sziv lakik . . . nekünk ugyan nem dicsérnünk, sőt korholnunk kellene őt, mert mióta itt van, azóta a leányok figyel-*

mét egészen monopolizálta, ő lévén mindig az „est böse,” mi pedig csak a bámuló, tapsoló publikum.

— És szomjazó, és nem quaterkázható publikum! szólott közbe Karikás.

— Ez a derék fiu Lytton; ő érette a mi „légkirályunkért” emelem tehát poharamat! Adjon az Ég neki erős kart, aczél izmokat, erőt a kötélmászáshoz, erőt a *sok bor* megiváshoz, fizető hálás közönséget, mindnyájunknak pedig, nagyérdemü murizó kompánia, adjon az Ég . . . Nos mit is? . . . Hát . . . Hát . . . Kitartást viradtig . . . Bár igaz marad, ha nem a próféták irták is meg: A török nem görög . . . A torok sem örök! Továbbá: „elkopok én, mint a kasza-fén!” . . . No de addig még *sok bort* megiszunk . . . Éljen Lytton a mi barátunk! — Éljen! . . . és kiitta telt poharát. — Taps és éljen rengeté meg a falakat e beszédre, csak Géza viselte magát *hallgatagon*, eszibe se volt összeszendíteni poharát a czimborákkal, annál kevésbé Lyttonnal.

Szegény Lyttont annyira meghatotta a rokon szenvedés, (borban az igazság!) ez őszinte nyilvánulása, hogy majdnem könnyekre fakadt.

— Lassanként persze — a társaság kezdte azon nivót elérni, midőn a mit *ki-fundál* magában, már nagyon bajosan tudja kivinni, kimagyarázni. Buzás barátunk is oly vállalkozó szellemű lett, miszerint fogadni akart, hogy ő egy saltó-mortáléval az asztalról a *karzatra* fog repülni, míg a többi társak szerényen csak azt ígérték, hogy ők holnap estére mint *műkedvelők* fognak fellépni a légtornászat és magasb lovaglásban. Persze most mindenki *tehetség* mindenre, holnap lesz is nevetés, ha az ígéretnek beváltására emlékezteti valaki.

— Valóban sokszor irigylem Lyttonnak a szerecséjét; minő furórét csinált a leányok közt is . . . még a comtessek is mindig őt látszóvezték — jegyzé meg a szolgabíró.

— Ah azok a telt idomok! . . . Barátom az ám sokat ér . . . Persze mi nem

fejthetünk ki olyan sikert; a pantallón egy mindenütt egyforma szélességű valami, nem igen alkalmas arra, hogy idomaink kecsét kidomborítsa, vegyünk hozzá még *egy rosszszul szabott kabátot*, és tökéletesen meg lőtt a szabó! — méltatlankodék Betegh.

— Valami *egyébbel* is kéne birni; erő, ügyesség; a mozdulatoknak, hogy úgy szóljak plasztikai megérezkítése, mit csak a kitűnő tornászoknál találhatunk fel, — világosítá fel Jenő, mint aminővel Lytton barátunk rendelkezik.

— Merő *ostobaság* az egész komédiás mesterség, ugri fülesség, széltolás, pénzcsalás, én ha rajtam állana befogatnám őket *örölni* a száraz malomba, ott is kifejtetik erejüket és ügyességüket! szólott az eddig hallgatag Géza gunnyal, — s egy lesújtó tekintettel Lytton felé, — folyton könyökölve a boros asztalon.

Az egymásután gyorsan felhörpentett poharak úgy látszik már azon helyzetbe hozták, hogy bátorsága megjött a kötekedhetett, hiszen épen azért is jött ide.

— Uram! Én csak most hallom önt itt ez este először szólni, most is örvendtettem volna, hogy ha *nem hallom*, mert megjegyzése sértő, s nem találok azt sem *igaznak* sem *elmésnek*; úgy látom, az ön szavai reám akarnak vonatkozni . . . Ohajtanám, miszerint megnyugtathatna, hogy szavaival *szándékosan* sérteni nem akart — szólt Lytton.

— Ohó! talán valami *magasabb lénynek* hiszi magát . . . még magyarázatot kér, holott én elég *érthető* voltam. Ön is olyan csepü rágó, széltoló, mint a többi, igen is az *ön személyére* gondoltam, mikor nyilatkoztam! — felel Géza gunyosan.

Lytton szemei kerekre nyiltak, arca hol elsápadt, hol lángban égett. míg kezei önkénytelenül egy vastag poharat tartottak oly erősen szoritva, hogy össze roppant és darabjai csengve hulltak szét, s a bor kifolyt belőle az asztalra.

Hejh! ha a henczegő Géza érezni találja ez izmos kar erejét, e vasmarok szo-

ritását! Egy czinczogó éger az oroszlán-
nal szemben! . . .

— Uram! — szólott Lytton, mig aja-
ka remegni látszék a felindulástól, — ön
be vallja a *szándékos sértést*; mikor szolgál-
tattam ön ere okot? Holott én alig láttam
önt életemben háromszor . . . De én nem
akarom a sértést viszonzni; erőt veszek
magamon; esavargó komédiás vagyok,
de tudja meg ön, sem csaló — sem
tolvaj . . . Elvégre az jön előadásunkra,
a kinek kedve tartja . . . higgye el, nem
irigyelt pálya ez . . . Életünk gyakran
egy hajszálon függ, s mig a tömeg tapsol
mutatványaink fölött, ez alatt hozzánk tar-
tozóink életünkért remegnek, kik ott a ma-
gasban örült dolgokat viszünk véghez a
közönség mulattatására . . . Uram! ha ön-
ben kis társaságunk, melynek tagja vagyok,
pártolót nem nyert: ne nyert legyen
azért, én miattam *ellenséget!* . . . Az én
sorsom is volt valaha rózsás, én is, mi is,
voltunk egykor *valaki* — most a mint ön
is érezteti velem — nyomorult *semmi* va-

gyok; de ezért van fogalmam a *becsület* és *tisztességről*, melyről ön — a *gentleman* megfélekedezett.

— No Lytton remekül volt mondva; de bámulom *hidegvéredet*, mert én inkább azt vártam, hogy a *henczegő* urfit az ablakon dobod ki, én már azóta így tettem volna, — szólott Buzás ingerülten.

— Így is *megverte őt* mint *lovag* ... Vesztett pered van Géza! szólott Betegh, sőt ha kötekedel és rontod a *kompanyia becsületét*, Isten bizony kitesszük a *szűrődét*.

— Semmi közötök az én dolgomhoz, fentartom és *ismétlem* a mit mondtam! — szólott Géza hevesen.

— Uram! *még egyszer* figyelmeztetem, ön nem viseli magát *tisztességesen*, és úgy látszik, hogy a *kóbor komédiásnak* kell önt *ujabban tisztességes* viselkedésre *figyelmeztetni*.

— No most már *ujabban* kaptál egy ütést, tehát *két kéked* van; add be a *derekadat* és ne *kötekedjél*. Inkább még egy hozatot a *zöld karcsuakból*,

hanem kibéküljetekek ám . . . Ördög is tudja, hogy mi ész üthette ezt a Gézát, — indig-nálódott Jenő.

— Az, hogy ti mindnyájan *ép oly hit-vány ficzkók vagytok*, mint ő, kínáljátok az ily jött-mentet saját poharatokból, sőt még dikiéztok rá. . . . Azért sem szünök meg őt szóval sértegetni s ha az nem használ: tetteleg *bántalmazni* mind addig, míg el nem hagyja e szobát, mert én aféle népséggel egy asztalnál nem iszom — henczegett Géza.

— Ez a Géza kezd *berugni*, míg én *józanodni*. mondja Betegh.

— Igaz! erősité több hang, s ha berugott: ágyba vele, hadd aludja ki mámorát.

Hanem a ki Gézát figyelemmel nézte láthatta, hogy épen *nem mámoros*, habár szemei szokatlan tüztől villogtak, és habár ivott is, nagyon jól tudja ő mit csinál. Szemei égtek és tapadtak Lyttonra, épen mint a ragadozó vadnak, midőn magát áldozatára vetni készül. A mulató társak a a következményektől tartva csakugyan a

mellék szobába akarták tuszkolni, de ő kiszakítá magát, kezeik közül, felugrott az asztalra, lábaival legurítva onnan a boros üvegeket, poharakat, egyet azonban előbb felkapott és Lytton felé röpíté; egy kajszállal közelebb és Lytton *halálfia*. A sikertelen dobás után leugrott az asztalról és reá rohant — mint egy felbőszült vad; fejét hátulról Lytton lábai közé dugta és fellökte mint egy lapdát, vagy mint bika a pikárdort szarvaival; de Lytton talpra állott, a másik perczen Géza urfi érezé a komédiás fiu vas kezének szorítását, s nem folytathott el egy *fájdalmas* sziszzenést.

— Ugy-e itt vagy kezeim között, te! a ki a mily *henczegő* vagy, ép olyan nyomorult *orv támadó is*. . . Mondd, mit vétettem neked, hogy üldözöl? . . . Szólj? felelj nekem, különben nyakkendődnél fogva folytalak meg! — kiáltá most Lytton, s ugyan akkor vállainál fogva megrázta.

Géza urfi ez uttal csakugyan *komoly veszedelemben* forgott. — Fekete rojtos

nyakkendőjének — mint vékony, de erős zsinagnek — folytó szorítását érezé. A fiuk is megriadva léptek közbe, s Lyttont kérlték, csitították, mire az kibocsátá kezei közül; Géza urfi néhány másodperc után tudott csak szóhoz jutni, melle zibált, s kapkodott a levegő után.

— Azt ne gondold te *széltoló*, hogy megijedtem . . . jöjj elő hát még egyszer . . . próbáld hát még egyszer a mit tettél hitvány csavargó! én folytom beléd lelkedet. Állj, hadd vegyek *elégtételt!* . . . Elégtételt nekem, ordítá Géza, még ujabban fel-dühödve s egy széket felkapván, Lyttonra rohant.

Hanem Lytton egy pillanat alatt kicsavarta azt kezéből, s ép úgy *tehetetlené* tette, mint előbb, s azután összefogta a dühöngőnek mind két kezét, ki toporzékolt tehetetlenségében; de Lytton *meg emberelte magát* és még mindig nem akarta bántani.

— Én nem akarok *dulakodni* . . . a mit tettem, arra is ön provokált . . . De ha ön *férfi* a *tisztességesek* sorából, úgy adok

önnek *lovagias elégtételt*; rendelkezésére áll
vám, jól lehet az ilyen előzmények után azt
öntől teljesen meg is tagadhatnám. Talán
elég lenne mára e leczke önnek, mely —
óhajtom, hogy használjon; — s a vas nar-
kok ismét visszaadták a két kéz szabadsá-
gát, s ezzel Géza vakmerősége ismét visz-
sza tért.

— Még fecseg — mint egy szolgáló! .
Te perna-hajder te! . . . Megakarok viv-
ni . . . pisztolyokat vagy kardokat! —
Ordítá Géza magán kívül.

— Látom, hogy ezzel a *vademberrel*
birni nem lehet, ám kapja meg a *második*
leczkét is, ő akarja így, ha ő orrával megy
a falnak és minden áron be akarja azt *törni*:
ám legyen! — mond Jeuö ingerülten.

— Ha ennek az urnak csakugyan *vere-*
kedhetnéke van, hát állok elébe; a fegyvere-
ket sátorunkból elhozom — csak aztán itt
találjam, — mond Lytton és távozni akart.

— Ohó! komédiás uram meg nem
szökünk, meg nem ugrunk! — szölt Géza
gunyosan elibe állva s egy tiló mozdula-

tot téve; de Lytton eltolta s egy fordulattal kisiklott az ajtón, s már kün volt az utcán; alig néhány percz múlva már két kard s egy kis bőrtáskával tért vissza, ebben voltak a pisztolyok.

— Ime, alaptalan volt az ön aggodalma az én eltávozásom miatt s a mint látja — megtértem a fegyverekkel, és noha a szabályoktól eltér, mégis azt óhajtom, hogy itt mindjárt végezzünk egymással, válassza meg a fegyvereket és segédeit ez urak közül.

A társaság tagjai sem gondolták, hogy ide lyukadjon ki a szépen kezdett muri, azt sem ohajtotta, hogy akár melyikben is kár essék; sőt Jeuó ujjal megkisérté a kibékitést; hagyják az ügyet *holnapra*, ha majd egyet alusznak rá, tán haragjok is elalszik, de Géza nem tágitott és folytonosan sértő szavakkal provokálta a párbajt.

— Barátaim ne szeleskedjék el a dolgot. A párbajnak megvannak a maga szabályai, a szokott formaságok — kell, hogy betartassanak, tárgyaljuk csak majd holnap

a dolgot. De Géza kijelenté, hogy ha a társaság ellenzi a *rögtöni* párbajt, csinál ő, de mindjárt olyan *skandalumot*, melyről holnap mindenki beszélni fog. Ismerték Gézát, kivel ha a *szenvedély* — mint egy vadparipa — elragad, csakugyan birni nem lehet, botrányt botrányra kész halmozni s fenyegetését beváltja s ebben őt a társaság összes tagjai sem lesznek képesek megakadályozni. Elbizakodottságát az is nevelte, hogy Géza nagy testi erővel rendelkezett s vele itt öltre az egész társaság csak nem mehetett. Jenő gondolkozott, hogy mit is tegyen szemben ezen megvadult fiúval.

— Fiuk, Barátim! és ti viszályos felek, jó barátotok vagyok, hallgassatok meg, egy *eredeti eszmém* támadt . . . mint láthatjátok nyilvános helyen vagyunk, itt párbajt *vívni* lehetetlen, a vendéglős is sejtven a dolgokat, e célra külön szobát nem ad, mert neki kötelessége nem szobát adni, hanem a szándékot a hová kell bejelenteni, s akkor uri magunknak is meggyülehet a baja; én tudnék egy expedienst, mely-

ben sem kardnak — sem pisztolynak nem lenne szerepe, és mégis megmutathatják: „Ki a legény a gáton.“

— Helyes az indítvány mihelyt *vér* nem folyik, — mert hiszen nekem az olyan párbajt *hivatalból* meg is kellene akadályoznom! — mond a szolgabíró.

— Én nekem is van egy *praktikus* indítványom . . . *Igyák le egymást* . . . A ki előbb *kidül*, az fizessen 25 üveg szomrodnyit a kompániának, de ő maga *nem kap* belőle egy pohárnyit sem, hanem köteles emez oldal szobába bemenni és szépen *lefe-küdni*, én majd rázárom az ajtót, s reggel kibocsájtom! — ez vala Tarokkossy Nagy Péter bátyánk indítványa.

A meglepő indítvány többek helyeslésével találkozott.

— Én nem akarom *nevetségessé* tenni barátainkat, több bort pedig ez este nem is iszom, most is *bor közt* történt a baj. Az ellenfeleket hasonkoruaknak látom, mind keuo athléta. — Tudjátok, hogy Géza debreczeni diák korunkban „nagy botos“

volt, ő ment elől a nagy „gerundiummal“ mikor ajtót bezuzni kellett tűz esetrél, avagy kerítést beverni, a mellett egy izben ő maga 20 czizmadia legényt hajigált ki a koresmából, lássuk hát, *van-e még* a rég-erőből? Mell-mell ellen, kar-kar ellen, — *birkozzanak meg!* . . . Ez is lovgias sport, férfihoz épen nem illetlen; az athléták versenyén büszke az, a ki birkózva küzd és győztes „bajnok“ nevét nyeri. Hanem a birkózás szabályait betartani rendelem; a ki gáncsot vet, azt előre is *vesztesnek* nyilvánítom. Nos hát akkor ne tétovázzatok! . . . ti akartátok a párbajt, s ez az lesz; készüljete! szólt Jenő az ellenfelekhez. Azok szótlanul egyszerre léptek elő, Lytton összefonta karjait.

— Hát legyen! de Istenemre! . . . ép bordákkal nem fogja e helyet elhagyni: — sziszegte Géza fogai között.

— Megtiltom a fecsegést; most nem a *nyelvre* van szükség, hanem a *karra*, s ha még egy henczegő sértő szót hallok tőled Géza, én próbálkozom meg veled ama piz-

tolyokkal! Mert e henczegés kezd előttem *türhetlenné* lenni! szólt Jenő nemes harraggal.

— Urak! — mond Lytton, én *nem birkózom*, nem azért, mintha az elégtételadás e nemét lovagiasnak nem találnám . . .

— És miért nem birkóznál? kérde Jenő csodálkozva.

— Erre meg vannak saját alapos okaim . . . Én azt mondanám, hogy inkább a *kardnál* maradjunk.

— Miért? mikor az *nagyobb* veszéllyel járhat.

— Azt én erősen kétlem . . . Mert ha csakugyan birkozunk: én *nagyobb szerencsétlenségtől* tartok, mint a minő egy kardvágás.

— Oh! mily gyöngéd kimélet! — szólt Géza gunynyal. Én úgy találom, hogy a komédiás ur igen elbizakodott.

— Elég! . . . elég; a dologra. Vagy helyt állj mint férfi. vagy távozz innen azonnal, s azzal örökre kitörültesd magadat azon körből, melyhez eddig tartoztál, Géza úgy látszik meggondolta a dolgot.

Legyen úgy a mint akarod . . . próbálom magamat megtagadni . . . végezz hát gyorsan a formaságokkal — szólott Jenő, ki értelmisége szellemi fölényénél fogva, egy fővel magaslott ki a társak közül.

Segédekül Gézának Tarokkosi és Buzás, Lyttonnak Jenő, és Betegh jutott sors húzás útján. Ekkor az ajtókat kulccsal bezárták belülről; az ablakot befüggönyözték; azellenfelek felső kabátjaikat, mellényeiket és czipőiket szó nélkül vetni kezdték aztán néhány másodperczig néztek egymással farkasszemet; Géza kezdte meg a rohamot; a padozat rengett lábaik alatt a mint összecsaptak; öltre mentek; Lytton csak a védekezésre szoritkozott, arra vigyázván, hogy ellenfele *derekát* hatalmába ne kerítse, óvatosan mozgott, akár csak egy angolna. A küzdelem eredménye eleinte mint ha *kétes* lenne, Gézán meglátszott, hogy hires birkozó; kitünően viselte magát; a két tusázó melle *zihálásáról* látszott, hogy már fáradtak, miért is Jenő két percznyi *pihenést* parancsolt . . .

VII.

— Oh én *nekem* legkevésbé sincs arra szükségem! — szólt Lytton mosolyogva; — de e szünetet felhasználom kijelentésére annak, hogy ha viszenozom ellenfelem támadását, *komoly baj* eshetik . . . Azonban ám legyen s folytaszuk! Tehát most meg *rajtam* volna a sor.

Most Lytton támadott, oly szökkenést tett, mint a kipattantott *nyíl* . . . Gézát derékon kapta s aztán felemelvén, megcsóválta a levegőben mint egy Sámson . . . még a fiuk is megrémültek, nem tudván, hogy most mi következik . . . ballottak aztán egy *roppanást*, és egy *állati* ordítást: *Jaj! meghalok!* — s Géza el volt terülve a földön.

— Én mondtam a mit mondtam *előre*, ti határozátok, s ő választotta a mér-

közés e nemét; én kiakartam neki térti minden áron, de ő gyalázó szókkal felelt sőt rám veté magát. Ez urnak jobb oldalán két bordája tört be szorításom alatt. Ha ezen felül mikor a földhöz ütém, ugyan akkor lábainak is baja nem történt.

Beteghnek alkalma volt az első orvosi segélyt nyújtani, Gézát a mellékszobában helyezteté el s megtevé rendeléseit, ő és Jenő vele maradtak. Így lön a murinak szomorú vége.

Jenő utközben találgatta, hogy mi titok lappanghat Géza e sajátyszerü viselkedése alatt. És aligha ki nem találta ugyan akkor önmagától is számon kérte, hogy tulajdonképen *tetszés-e* csak, mely Erszike iránt ő benne is támadt, s ha az volt, ha több volt *annál*, elhatározta Erzsikével a találkozást kerülni, mert több volt nála mégis a *büszkeség*, mint sem hogy bevallott *harmadik* versenyző legyen.

VIII.

Nem hiába, hogy *péntek* volt, mely iránt sokan előítéletesek vagyunk, de épen egy ily pénteki napon kellett valami bajnak történni nemzeti főbíró uramnál, e napon ugyan is nagyon komoly, mondhatni haragos volt; a kisbíró, ki jókor reggel jött szokásos jelentését megtenni, s a ki ilyenkor rendszerint számíthatott egy pohárka „gugyileóriumra,” vagy egy pipa jó dohányra, most az egyszer *egyikből sem* részesült, — sőt nemzeti főbíró uram mikor látta, hogy ott ácsorog a veréce előtt rá rivalkodott, hogy lóduljon előle, mit lábatlankodik itt jókor reggel! . . . No Csokány Pista már az igaz, hogy régen kaptál a nemzeti főbíró urtól *ilyen* száraz fölöstökömöt. Bíró uram a reggelizés alatt sem szólt családjához, az asztaltól is ugy

kelt fel. Felesége előtt kétszer háromszor is megállott, mintha valamit akart volna mondani, de csak nem szólt; bajuszát rángatva járt-kelt a szobában fel s alá, azután kiment az udvarra, ott meg Mihályt a 12 éve nála szolgáló derék öreg bérest is összehírdta, hogy tönkre körül vágatta a borjúkkal a széna-boglyát, hogy mért nem vittek még a szarvas-arháknek fris almot? Hát az istállót miért nem szellőztették? hát az a borona mit keres az udvar közepén? szóval ugyancsak mosta az öreget; sőt bemenet a mint a Sajó kutya fark-csóválva s hizelegve lábaihoz törlészkedett, kettőt jót huzott rá a bottal; a kutya erre keservesen vinnyogott, azután szükölve huzta be farkát s a szegletbe kotródott, onnan nézett beszélő okos szemével, mintha mondotta volna: „Ejnye nemzetes gazduram, de rosz kedved van, aztán azért *nekem* kell megszenvedni?“ Főbiró uram nem lelte seholsen helyét, nyilván valami *nagy sor* érdekelhette, ujra a szobába lépett. Erzsike épen a varrógépnél dolgozott.

— Ne zörögj, ne zakotolj mindig a fülemben! . . . nincsen más dolgod? — tört medt rá apja barátságtalan és haragos arccal.

— Egy kis ruháskába fogtam a kis Pistuka, apám keresztfiaszá mára megvarrni . . . De abba hagyom, ha kedves apám — parancsolja! — mond Erzsike megilletődve, majdnem megijedve apjának komoly hangja és tekintetétől.

Ő volt az eddig, a ki a haragos embert bármikor meg merté szóllítani; a kinek nyájas hizelgő beszédére az öreg arca felderülni, haragja eloszlani szokott. Hanem most mégis mintha nem érzett volna magában elég erőt a bátorságra megkérdezni, hogy miért olyan kedvetlen, olyan haragos? Önmagában tépelődve tusakodva leült az ablakhoz egy székre és kötögetni kezdett. Gondolta: atyjához megy, hogy mint máskor átölelje nyakát és megkérje, ne legyen olyan haragos, mert az neki igen rosszul esik . . . de most — különös — mintha nem merné megtenni. — Mikor aztán főbiró-

uram megelégette a sétát, leült az asztalhoz, tenyerébe hajtván fejét, mondhatni *kémlelő* szemekkel nézte leánya arczát. Egyszer csak felugrik a székről, nagyot üt öklével az asztalra, úgy hogy Erzsike megijedt s remegett, mint egy nyárfa levél.

— Kedves apám mi bajod? felingerelt tán valaki? Én rám haragszol kedves jó apám? — próbálta meg a kérdezést Erzsike remegő hangon, — csaknem sirva fakadva

— Jó atyám? . . . úgy-e így mondtad? . . . Való, az voltam mindig te neked . . . jó apád . . . De te nem vagy többé az, a ki *eddig* voltál; az én jó kis leányom.. Leány, leány mit tevéél?! Oh te vén fej, miket kell még megéerned. — — —

— Szólj atyám, mivel bántottalak meg? Istenem, Istenem! mit tegyek, óh de mivel is bánthattam meg az én kedves jó atyámat! — zokogott a gyermek.

— Mivel bántottál meg? . . . kérdd számon ön magadtól! . . . Hogy ezt kell megéerni a szülőknek! . . . Nézd és olvasd. Jókor reggel találtam ezt a papírt az ud-

varon, egy darab kőhöz volt kötve, úgy dobták be, oh ez a kődarab egyenesen *szívet* törte be. Jó, hogy én, s nem valamelyik cseléd találta meg; de hisz ez a rettenetes dolgon mit sem változtat.

Erzsike remegő kezekkel vette át a papírt, melyben ismeretlen kezekről írva, következő sorok állottak; „Ha az öreg biró nem volna vak és süket is, úgy már rég észre kellett volna vennie, hogy leánya Lytton komédiásnak a — „*szeretője!*“ E pár sor elég volt arra, hogy az öreg embert lesujtsa. Erzsikének kibullott kezéből a beirt lap; mint menykőütés hatott rá a tartalom, hol elsápadt, hol elvörösödött, megkellett fogódnia a varrógépbe, hogy le ne rogyják, — ő, ki máskor bátran merte atyjára függeszteni szemeit, most *lesütötte* azokat, mint a bűnös. Szegény gyermek! Pedig egyéb vétke sem volt, mint az, hogy egy szegény komédiás fiut mert szeretni... Hajh most érezte azt, a mit még sohasem érzett.

— Most szólj már! Védd magad!...
 Mondd, hogy valótlan rágalom az, a mit
 ez irás beszél, mondd legalább azt, hogy
 valamely gazember *koholmánya* az!...
 Tagadd hát, legalább tagadd, a mi ebben a
 nyomorult levélben áll!...

Erzsike csak zokogott csendesen,
 köténytével elfödve arcát. „Te sírsz?“. . .
 Tehallgatsz, midőn szólnod kellene? . . .
 Te nem tudsz ezen levélre nekem felelni?
 . . . Tehát mégis *való* a mi e papíron
 áll? Hogy hátam mögött te mertél
bűös viszonyt kezelni egy nyomorult
 komédiással? . . . Leány szólj! igazold
 magad, mert . . . s ekkor indulatosan lépett
 a leányhoz, kezeit emelé föl rá, de megint
 csak leereszté.

— Nem! . . . Nem tudom öt *meg-
 ütni* . . . óh Istenem, Istenem! . . . Ez bát
 határtalan szeretetem — jószágom jutalma,
 a szégyen, gyalázat . . . Rettegetes nap,
 melyet elértem! . . .

— Atyám hallgass meg! én nem hoz-
 tam s nem hozok fejedre *szégyent* soha, óh

csak *higgy* nekem . . . Letérdelve teszek előtéd őszinte vallomást . . . Szeretem *őt*, csak *őt* . . . de *bűnös* nem vagyok!

— Tebát bevallod? — Te szeretsz? . . . Te *őt* szereted? . . . Azt a nyomorult *kol-dust*? Egy *csavargót*? . . . Tehát a mi e levélben áll, még sem hazugság? . . . Mit tettél leány? . . . feltetted mindenemet, jó híremet, becsületesemet és becsületedet, . . . megöl a szégyen és a harag . . . Tisztulj előlem . . . nem vagy többé a gyermekem! s az öreg bíró szavait göresös zokogás fulasztá el.

— Atyám! atyám, légy könyörületes! óh mint fáj nekem, hogy nektek fájdalmat kell okoznom; de szívem ellen nem tudok küzdeni. Elgondolom a világ ítéletét, látom társnőim gunymosolyát és mégis lemondani *nincs erőm* . . . óh de azért ne tartsátok el! s atyját mindkét kezével göresösen ölelé át.

Az édes anya éppen azon perczben nyitott rájuk, nem hallott ugyan semmit, de

látta a jelenetet, látta a megdöbbentő arczokat s nagy szerencsétlenséget sejtett.

— Mi történt köztetek? Mi lelt Erzsike? . . . szóljatok! valami nagy veszély lebeg felettünk, óh megmonda ezt nekem mult éjszakai álmom! — siránkozott az anya.

— Álmod nem csalt asszony! a szerencsétlenség csakugyan beköszöntött *hozánk!* — mondá főbiró uram, és elmondá a történeteket.

Biróné asszonyom először azt hitte, hogy álmodik, vagy hogy felébredt ugyan, de nem tudja megkülönböztetni az álmot a valótól. Elvonultak lelki szemei előtt azon anyai szép álmai, melyeknek szövése megédesíté perczeit, s melyek megvalósulására oly örömmel és mégis reszkette gondolt. A mikor módos, délezeget, szép legény fog jönni talán a szomszéd városból „ház-tűz nézni,” esengős bongós szánon egy kocsin; vagy az a szelid arczu, ékes száju lelkész, — kit nem rég vittek el Karacsindára tiszteltesnek, s a ki elbucszáskor azt sugta

nemzetes |biróné asszonyomnak, hogy „Erzsikéért el jövök szüretkor!“ . . . csak Erzsike egy kissé jobban húzna hozzája! . . . Ott vannak készen minden a szekrényben. — Hát az a sok minden még, mi abba nem fért! A ludak neki adóztak már több év óta lágy pelyheikkel; szinte büszkeségtől dagadt anyai szive, ha a vánkosoktól duzzadó superlátos ágyakra esett tekintete . . . Most az édes álom szét foszlott . . . Látni vélte a sápadt komédiás fiút belépni a kis ajtón, hogy ez *országfutó semmi*, helyet követeljen leánya után az ő szivökben is.

— Nem! Nem! soha kiáltá indulattal a máskor szelid biróné asszonyom. Nem utczai komédiás számára neveltelek én! . . . Inkább tudjam, hogy a föld alá tettelek; jobb lesz, megsiratlak az édes anya igaz könnyeivel . . . Oh de mit is beszélek, micsoda iszonyatos gondolatok is kísértének . . . hiszen te az én jó kis leányom vagy . . . oly fiatal; szivedet az ész még nem kormányozza, de vannak

szerető szüleid, a kik irányt adjanak szivednek, tehát *sorsodnak* is.

— Oh Istenem! Miért is láttam őt, hogy magamnak s nektek ily tengernyi kint szerezzek! mondá Erzsike, anyja kezét csókjaival halmozva el.

— Oh segíték én majd ezen az állapoton; hát mire való volna azon jogom, hogy a csavargókat *eltolonczoltathatom?*!.. Ezt teszem velök is. — A tolvajt ha megfogják, ítéletet sem várva be, jól megdöngetik, sőt börtönbe is kerül, és ez a csavargó komédiás *büntetlenül* lopta volna el lelkem nyugalalmát?.. Elüzöm őket innen, hová mikor beléptek, s midőn én az eszteleen, könyörületből asztalomhoz ültetém: ők hála helyett hoztak és hagynak itt átkot és szégyent! — tört ki megint főbíró uram.

Ha hibás valaki, úgy az én vagyok jó atyám, — de az ő lelke oly jó és nemes. És töletek hallottam, hogy ha *szegény* is valaki, miért ne érdemelné meg azért —

sőt épen azért — mert egyebe sincs a szegénységnél: — *a boldogságot.*

A szülők egyszerre láthatólag megilletődtek, sőt zavarba jöttek ez *idézetre.*

— Én nem mondom azt, hogy ha valaki szegény hát az boldog ne legyen, — ám keresse széles a nagyvilágban, de *nem a bánvári bírónál* mondja az apa, heveskedéséből kissé alább szólva. Itt nem is szegénységről van szó, hanem egy ország-futó senkiről; s én eltűrjem, hogy téged egy ily jöttmenttel hirbe hozzanak? Be kell látnod, hogy csak javadat munkálom . . . Elfélejtjük neked a történeteket . . . hiszen te mindig jó és engedelmes gyermek voltál . . . De ha csakugyan meguntad volna már öreg szüleid zsörtölődéseit . . . hát Isten neki . . . azért mi meg nem haragszunk . . . hát férjhez adlak, — mond az apa fájó sohajtással, — Ott van a karacsindai pap, ámbár jól tud pápolni, de az udvarláshoz nem ért, hanem jó férj lesz belőle, ő szeret, jóllehet észre venni nem akarod; ott van Géza, a kit hidegséged elriasztott, Buzás

a fiatal ispán, kiből még tisztartó is lehet; Kovács Jenő, ki most tett doktorátust s míg honn volt, atyja a jegyző mellett, az alatt bevágta az összes jegyzői tennőket, arról is künő oklevelet nyert s a kit jövőre — mert az öreg lomondani szándékozik — biztosan megválasztunk jegyzőnek . . . jól láttnam, hogy érdeklődik irántad s a multkor apja is tett előtem vonatkozást. . .

Erzsike nagyot sohajtott és hallgatott.

— Oda adlak én egy szegény zsellér fiúhoz is, csak ezt a csavargót verd ki fejedből; ha szolgálégény volna, adok neki házat, földet, jármos jószágot, éretted gazdaggá teszem; hogy boldogítsom . . . csak azzal az országfutó komédiással hagyj fel!

— De atyám . . . hátha ő érettem lomondana a kóbor és . . . „Ugy sem lehetne *fianná* . . . Mint valami bélyeget hordoznád a *komédiásné* gúnynevét. *Béreseműl* sem leány, tudd meg! *béreseműl* sem őt!“ Erzsike

e szigorú kijelentésre, egy hang nélkül rogyott a földre.

Halvány lilium, melyet a vihar tör le. — A szülőket nagy ijedség fogta el. — Az anya kezeit tördelte, fejét veszté, azt sem tudva mit csinál, — futkosott össze-vissza a szobában; az apa is e perczen már csak az ő czukros kis leányát látta, azt a kedves arany jószágát, a kit kemény szavai-val tán a *sír szélére* vitt, oda rohant hozzá, csókolta arcját, szeméit, és ezer szerető kedves szavakkal szóllította, mint az előtt. Az édes anya végre megtalálta a mit keresett a pohárszékből, gyöngyvirág eczetet, azzal kezdte dörzsölni a gyermek halántékait és ütereit, mindkettőjök szive megkönnyült, midőn Erzsike magához térvén felveté bágyadt szeméit.

— Kinos szünet állott be; melyet egyik sem akart megtörni; Erzsike szóllalt meg: Mint sajnállak benneteket, hogy így megszomorítottalak, megijesztettelek . . . de már jobban vagyok! . . . Nem tudom, valami toltat agyamba, és itt belől — mond

szivére tevén kezét — úgy összeszorított valami . . . Kérlek üjjetek le ide mellém egy kicsit . . . adjátok ide kezeiteket, így ni, oh be jól esik, óh be boldog vagyok most. Ne . . . ne haraguljatok reám oly nagyon, mert meghalok! kérlelé őket ez az ártatlan ez a bánatos arczával meg szebb gyermek.

— Nem . . . Nem haragszunk! . . . Csak nyugodd ki magad kis leányom, az izgatottság, a sirás kimerített, hozok egy vánkost, pihenj le!

Ezzel az anya egy vánkost helyezett feje alá, a gyermek lábacskáit is feltette a bőr divánra, elő hozta a saját téli „nagykendőjét“ és szépen betakarta vele.

— Így ni! . . . De most már igazán nyugodd ki magad . . . kis leányom; nézdd én is — mond az anya s fejét oda tette a vánkosra, arczát gyermeke arczához, én is ide teszem fejemet! Te érted meg apjukom, már kétszer volt itt a kis bíró, sőt a hites is; a Tanácsba hívnak, eredj itt leszek én, mondá biróné asszonyom.

Főbiró uram nagyot sohajtott, s most

egyszer kedvetlenül és igen nehezen ment el hazulról, de mégis elment; nem akarta, hogy elmaradásából valami rendkívüli történetet gyanítsanak. Pedig bizony lehet azt az arczáról olvasni. Távozáskor oda ment leányához lehajolt, megcsókolta, s ugyanekkor egy könnyű esett ki az öreg bíró szemeiből. Az ajtóból vissza nézett még egyszer . . . De megemberelte magát és elment a tanácsülésbe. — Tűnődhettek aztán a jelenlévők, hogy mi leheteti most az öreg bírót, izgatott, hogy csupa *visszás* fejeleteket ad. Bíró uram alig várta, hogy a gyűlésnek vége szakadjon.

A mint haza tértében a komédiások bódéját megpillantotta, még jobban gondolóra vett mindent, feltűnt előtte *szevedő* kis lánya és újabb izgatottság fogta el, s mikor a komédiás bódéhoz ért, arra gondolt, hogy kezében azzal a kis somfa pálczával veri szét, űzi el az egész komédiás hadat, hanem az önuralom felül kerekedett az indulaton, és tovább halad.

— Nem, nem! — mondogatá magában

az uton. Nem akarok tárgyat adni ellenségeimnek, irigycimnek, nem akarom őket nyilvánosan szélylyelverni, hanem végezek *hivatalosan* majd e nyomorultakkal. A gondolat-ra, hogy a veszélyt elhárítja, némileg megnyugodott. Mikor otthon a szobába akart lépni úgy dobogott a szive, akár a szomszéd kovács pörölye; benyitott; leánya mosolylyal fogadta, olyan hágyadt, olyan szomorú volt e mosoly.

— Hogy érzed magad kis leányom? kérdé az apa leánya homlokát megcsókolva.

— Oh ne aggódjál apuskám! már egészen jobban vagyok . . . Elismerem, hogy . . . igazatok lehet . . . tudom . . . de *szivem ellen* küzdeni . . . nem tudok. De azért, *szakadjon bár meg szivem*, de megkísérlem azt Csak tudnék felejteni . . . oh ha tudnék . . . hogy nektek engedelmeskedjem . . . Ist-nem, Istenem könyörülj rajtam! sohajtá a gyermek összetéve két kis kezét, melynél szebbet és ártatlanabbat az Ég összekülesolva nem is sokat látott. De egy kérés sel járulok hozzátok, — folytatá élénken.

— Szólj kis leányom szívesen teljesítjük azt, — így az apa.

— Ma este lesz az *utolsó* előadás . . . vigyetek el ez este utoljára, csak még egyszer oda! . . . utoljára, . . . utoljára! . . . susogó elhaló hangon.

— Ugyan mire gondolsz megint! . . . ezer mértföldre inkább távol, hogy sem *annak* közelébe . . . Bár sohase engedtem volna őket itt egy perczre se megpihenni! szolt bíró uram növekedő indulattal.

— Óh tegyétek meg, ha szerettek egy küssé — e kérésmet! haad lássam őt *még egyszer*, csak egyszer . . .

Erzsike kinordhatlan fájdalommal tüngeszté apjára imádkozó szemeit és remegve várta válaszát.

Az apa láthatólag és újabban megdöbbenve nézte gyermekének belső láztól égő arczát, könnyben uszó szemeit és az erős, kemény szívü ember érezé, hogy *nem bírja el* e gyermek tekintetét.

— Óh vigy el még csak egyszer kedves jó apuskám! meglátod mi sem fog lát-

szani *arczomon* abból, a mi *szivemben* történt; erőt fogok venni magamon . . . ! hiszen kisírtam magamat idehaza, hogy akkorra elfogyjanak könnyeim! . . . Óh a kik eddig engem úgy szereltetek, teljesítétek egyetlen és *utolsó* kérésem! . . . s összetett kezével olyan volt, mint a hogy az *angyalokat* szokták festeni.

Utolsó lángja lobbant még egyszer fel az *indulatnak* bíró uram szemében, elbocsátá leánya kezét, de midőn látta a kedves gyermek szenvedő arczát, az önmagát *legyőzött* s indulataira *féket vetett* ember lemondó hangján válaszolt: „*Legyen!*“ . . .

Erzsike felugrott a divánról, átölelte és csókolta szenvedélyesen hol apját, hol anyját, arra a halvány komédiás fiura gondolt, a kinek igazán nincsen senkije és nem is lesz, a ki boldogítsa e kerék ég alatt; a kinek *lakolnia kell* azért, mert a sors egy *alacsony*, kőbor pályának, keresetmódnak tette osztályosává. — Miért szegény? Miért koldus? És ha igen: viselje a nyomoruság nehéz keresztjét! Így gondolkozik a

könyörtelen társadalom. Csöde-e ha atya is ekként vélekedett? . . . Erzsike megelégedni? látszott e gondolattal, hogy ma ismét láthatja. Hogy gondolt-é *egyebet?* volt-é gondolatában más valami? hogy csakugyan örök lemondást jelent-é ezen nyugodtsága? E perczen csak a szív titkos redőibe látó *Istén* tudhatta volna meg. — Talán úgy vélte, hogy az atyai szigorral szemben egyelőre az is elég, hogy láthatja őt. Már maga a látnatás, a vágy kielégítésének fele része, az önzetlen és szüziességében anyagi *első szerelemnél*, még ha reménytelen is az: *boldogító*. — Élj is örökké te, az ifju élet borús felhőit bearanyozó *szerelem!*

IX.

Mondanunk sem kell, hogy az utolsó-
búcsú-előadáson mindenki ott akart lenni,
már alkonyatkor körül rajzolták a sátort
és a pénztár valódi ostromnak volt kitéve.
— Biró uraimék is megjöttek; Jenő, mint
hóld körül a bolygó, mindig Erzsike körül
volt; a leánykát fehér moussellin ruha
folyta körül, darázs deraka csak úgy ingott,
természetszerűen karesu volt; virág a kebel-
ről ezuttal hiányzott. Arca haloványabb,
talán mint egyébkor, de tán még érdeke-
sebb. — Az egész család arcán valami kü-
lönös feltűnő komolyság volt, de a néző kö-
zönség sokkal inkább el volt foglalva, hogy
sem a biró uram családján történt *változást*
észlelje. Csak a közelükben ülők némelyi-
kének tűnt fel. Erzsike szokatián halvány
arca. Különösen Jenőnek, a kit biró uram-

eröltetett nyugodtsága megszalni nem tudott, s a ki sejté Eczsike halványságának *okát*.

Ez alatt Lytton a mesterrel a program keresztül vitele felett értekezett.

— Lytton fiam! — nem szeretem, hogy te a minap oly sok és fárasztó kuszásokat tettél a gyümölcsösben; az a sok *szabályellenes* szökellés és kuszás, kárára van az igazi tornásznak. — *De mi lett*, hogy oly hallgatag és sápadt vagy? Nincs valami bajod? . . . Nem érzel magad rosszul vagy kimerültnék? — kérde Mosszió Lepor részvételtjes aggodással.

— Óh nem! . . . A fa-kuszás nem hiszem, hogy megártott volna, s egészen elememben vagyok. S szegény fiu még mosolygott is. Bizonyára *ő rá* gondolt, kit ismét láthat ez estén, *őt*, életének egyetlen fényes sugarát, szerelmesét, mindenét . . .

S ha az öreg jobban megfigyelte volna Lytton, bizonyára fel is tűnt volna előtte a fiu merengő tekintete, szórakozottsága, a sóhaj, mely néha ajkáról elröppent; de mert az öreget előkézületek teljesen

elfoglalták, vagy mert megnyugodott Lytton szavaiban: a rendeléseket megteendő az elődáshoz; — eltávozott.

Éppen azon perczben surrant ki Lytton a málhás szekérhez, honnan egy bőröndből papirba becsomagolt tárgyat vett ki. Egy hosszú *gyöngysor* volt az; piros mint a kalázis, és még sem az; kezeibe vette s pár perczig nézegette néma tünődéssel. Ritka becses *gyöngysor* volt az a maga nemében, nem keleti gyöngyökből ugyan, csak apró *cseresznye magvakból*; apró kis kosárka mindenik szem, mindenikén egy egy kis madár vésett. Egy évi türelem és fáradság gyümölcse; — *Lytton műve* egytől egyig. Nézte, hosszasan, szemei örömtől csillogtak, azután kivette jegyzék könyvecskéjét, s lázas sietséggel következő sorokat írta: „Imádott Erzsike! Egy boldog perczben tanuja voltam annak, hogy kegyed, — a legkedvesebb lény által *szerettetem*!.. Óh én is szeretem, imádom kegyedet; pedig talán jobb volna szerelmemet eltemetni, — mint feledni azt a távozás, a bucsu, az

örökre elválás pillanatában! De nem tudom! mert szeretem, én is, szeretem kimondhatlanul ha — *reménytelenül is*; gondolkoztam sokat, mit tegyek? a reménytelenség gondolata majdnem az *örüléshez* vezetett; az ürt, mely közöttünk tátong, áthidalni képtelen vagyok én, kinek a kevély, gögös emberek arczához vágthatják e szót „nyomorult komédiás.“ — De nyilatkoztam kegyednek; tartoztam ezzel kegyed szerető szívének s a magaménak, a magaménak, melyet lecsendesíteni nem tudok . . . Az este utolszor látjuk egymást, de válásunk nem örök; ha az Ég — hiszem, — rám tekint, a most le nézett szegény kóbor komédiás meg fog térni, s akkor sem kegyed, sem atyja a gazdag bíró nem fognak miattam pirulni. Látni fognak megváltozott viszonyok között, s talán gazdagon, de épp oly forró szerető szívvvel, akkor fog fényleni s ragyogni a mi, — most halvány csillagunk is. Addig pedig *emlékül és igaz szerelem zálogául*, fogadja el tőlem e gyöngysort, melyet magam készíték, legbe-

csesebb tárgyamat a mivel bírék, *viselje ez estélyen...* Hadd érezzem magamat még egyszer szeretettnék és boldognak, mielőtt sor-som válasra intene. Utolsó leheletéig kegyedet szerető — Lyttona“ — U. i. Előadás után az ajtónál fogok állani, ne tagadjon meg tőlem egy *szives kézszerítást.*

X.

A mutatványok a clownok részéről megkezdődtek. Midőn később Lytton kilépett, a közönség tapsviharral üdvözölte. Mint egyébkor, úgy most is némi elfogultsággal ugyan. Erzsikének padja felé ment legelőször, remegő hangon kívánt „jó estét“. Ugyanakkor az írott program egy példányát nyújtá át a főbíró uramnak; bíró uram talán azért, mert keserűségét és haragját még mindig nem tudta leküzdeni, hogy tekintete Lyttonéval ne is találkozzék: félre fordult s úgy tett, mintha a támlányon hagyott program figyelmes olvasásába mélyedt volna; olvasni látszott a sorokat, de aligha tudja, hogy azok mit tartalmaznak. Ez alkalom kedvező volt arra, hogy a szegény fiu, adományát az Erzsikének is külön átadott program lap háta mögött kezébe csusztassa; reszketett:

hátha észre találják venni? De az átadás sikerült. Erzsike érezte Lytton kézszerítését a papírlap alatt; a boldog(!) Lytton érezte, hogy azt *viszonozta* a gyöngéd kéz. „Szeretem,“ susogta Lytton. „Elárultunk! — Éljen boldogul, Lytton! . . . az ön nevével ajkamon halok meg! . . .“ Lytton imbolyogva ért a körönd közepére. Erzsike a mint a piczi göngyöcskét észrevette, kötény zsebébe rejté el. Mikor pedig szülei a közelben levőkkel beszélgetésbe eredtek, kivette a pad alatt, óvatosan kibontá azt s elolvasta a neki szólló sorokat s a míg olvasta, arca egészen kipirult. Azután mint-ha megakarná igazítani nyakán kis selyem kendőjét, *a gyöngysort felcsatolta*; a kendőcske elhárult s a hófehérségű legszebb nyakon ott volt a szégyen, szerelmes komédiás fiu legbecsesebb ajándoka. Most már nem bánta ha szülei, ha az egész világ *azt* látja is, *azt* nézi is! Olyan elragadó szépen állott az neki; olykor *ajakához* vitt egy-egy szemecskét, kezei egész este a gyöngyökkel játszottak, lelke, szerelme pedig ott

lengett a komédiás fiu körül, ki a porondon a főárboczhoz volt támaszkodva s Erzsikén nyugtatta szerelmes tekintetét. Nem gondolt ő e perczben más egyébre, csak Erzsikére. Nem hallotta a zene hangjait, s a tömeg kiáltását, mely már kiáltotta „Lyttont lássuk! játszék már Lytton!”

Erzsike mintha félt volna ez esti, e búcsú-esti előadástól; már meg is bánta, hogy közölte változhatlan *sorsukat*. Arczán *izgatottság* tükröződött, melyet palástolni nem tudott. Az előtt is, de most különösen ideges remegés vett rajta erőt; de Lytton sem volt külömben; a máskor aczélizmu karok, mintha nem fognák oly biztosan a kötelet; lábai mintha inognának, szemei mintha kápráznának, egy ködfátyolképpé alakult át előtte a tomboló közönség . . . s ő még mindig kezében tartá a felkuszáshoz használni szokott csüngő kötelet.

— Az Istenért Lytton . . . a közönség türelmetlenkedik, sürget és tombol, — kezddd gyorsan a mutatványt! sugta hozzá Mosszió Lepor.

— Apám, csak még egy percnyi türelmet . . . érzem, hogy *ma* nem fogok olyan jól tudni játszani. —

— Ugyan mi ész ütött? . . . Megbomlottál? . . . Előre gyorsan! . . . mond Moszsió Lepor izgatottan és sűrgetőleg. Lytton magához tért merengéséből s egy ügyes szökkenéssel már ott volt a magasban a kötéllabyrinth között; lázas izgatottsága, ha mi volt, elmulni látszott. Mint a hajós az árboczok között, oly biztosan és elemében érezte ő magát odafenn; aczél izmai ismét ruganyosak voltak. — A közönség az előzményről, a tétovából nem vett észre semmit, de igen Erzsikének szerelmes szemei; Erzsike látta az elfogultságot, a határozatlan tétovát és kis szive úgy dobogott egy *sötét sejtelem* kinos érzetétől . . . Most mindig nézte a magasban, mintha *vigyázna* rá, mint Isten örökös angyala. — Óh ha igazgatni tudná lépteit . . .

Elkövetkezett Lytton legmerészebb mutatványa a „vészugrás“ (Salto mortale.) Oly néma csönd volt, hogy a légy zümmö-

gését meglehetett hallani . . . A nézők még léleketeket is mintegy vissza tarták; de a komédiás fiu még mindig azt a kedves gyermek arcot nézte; két csillagtüzet látott szüntelen; két gyémántnak rászóródó büvsugarát a szép leány szemeiből . . . azt nézte mindig, hosszasan azt sem tudta már, hogy mi következik; hiába vártra a körönd másik részében kifeszített kötél és háló; a madár melynek szárnyaira ólom golyó van kötve, nem tud többé repülni . . . Oh *reménytelen* szerelem! millió apró ólom golyócskánál nagyobb, nehezebb teher! Kétségbeesés te, ki átölelsz, de úgy, mint a boa kigyó, hogy ölelése alatt a szív megszűnik dobogni, megfagy agyvelőnk, hogy ne érezzünk s ne gondolkozzunk soha többé!

Lyttonszemei előtt összefolyt minden térdei megbicsaklottak, kezei önkéntelenül *elboresáták a kötelet* s a másik percben egy 'félülről ledobott tömegként a porondra alábukott!

A közönség közül többen ezt is csak komédiázásnak vélvén: hatalmasan tapsoltak. De a taps és hang zavart egy

éles sikoly metszi át, mint haragos eget a sebes villám, s aztán látják Erzsikét ájul-tan rogyini anyja karjaiba. A szegény komédiás ott fekszik az árboez tövé-nél; szól valamit, de az csak érthetlen suttogás . . . és lélekzet vételnél melle vészt jóslóan meg-meghördül... azután a kín miatt össze-szorított fogak közül hosszú *piros vér-sugár* szökik fel.

Mossziö Lepor a vén komédiás ré-mül-ve és kikelt arcczal rohant Lyttonhoz, ölé-be vette mint a gyermeket; szerető kedves szavakat intézett hozzá, édes fiának, egyet-lenének nevezte, de hajh! Lytton nem tud-ta felvetni szemeit . . . A vén komédiás oda térdelt mellé, s tehetetlenségében sirt, zokogott felette, kifestett arczán harázdá-kat vontak *lehulló könnyei*.

— Óh én szerencsétlen, óh én vak! A ki e borzasztó szerencsétlenséget nem sejditém. Nem-e? . . . de talán mégis igen; most már látom, hogy zavarát, habozosát, határozatlanságát a mutatvány megkezdése előtt *a végzet ujmutatásának* kellett volna

tekintenem; jelei voltak, azok e *katasztrófának*.

— Lytton, Lytton! én vagyok, Lepor! . . . óh térj magadhoz . . . ugy-e *nem halsz meg?* óh ha csak még egyszer nyitnád fel szemeidet, azokat a szelid jóságos szemeket. — Óh édes Lyttonom! fiam helyett fiam! . . . — s az öreg ember ismét ráborult. A közönség nem mozdult kifelé. a ki tudott, az rohant az árboeczhoz; a nők sirtak, sőt a férfiak szemei sem maradtak szárazon.

Lytton — úgy látszik — nem veszté el egészen eszméletét, az esdeklő szavakra felnyitá szemeit; — össze látszott szedni minden erejét . . . mindkét kezével megfogta az öreg ember kezét, szótlánul vonta azokat ajkához, megcsókolta s aztán oda tette a *szivére* . . . Lyttont hárs-ágyra téteté az orvos s a köröndből a benyíló öltözőbe akarta szállítatni, de Lytton fejével *nemet* intett, s mint egy tiltakozni látszott elszállítása ellen. „Hagyjatok itt engem meghalni, — susogá környezetének. —

Csak azt kérte, hogy fejét támasszák fel, hogy *amoda* lásson? azután nézett merően a hely felé, ahol Erzsikéék ültek s a kit, ájulása még mindig tartván, — szintén résztvevők állottak körül.

Lytton szemei Erzsikét keresték . . összeszedé minden erejét s fátyolozott de azért hallhatóan kiáltá e szavakat „Erzsikém! szerelmem!“ „Lytton, Lytton! itt vagyok!... Megyek!... Óh *ne halj meg!*“ — sikoltá a leányka, s kit felébreszteni nem tudtak, e villanyos, szerelmes, édes szavak most visszaadták neki a szunuyadó érzékeket, s egy megrebbent, halálra sebzett galambként röpiült Lyttonhoz, s a másik perczben ájultan borult a szegény komédiás fiura; átölelte nyakát, dobogó szívére tette kezét, és sirt keservesen. — Mit bánta ő most az egész közönséget, az egész világot, mikor az ő egész világa. — mindegy ott fekszik halott halványan! . . .

Lytton felveté bágyadt szemeit, arca mintegy átszellemült, nézett Erzsikére . . nézett rá azzal a tekintettel, mely egy-

szerre fejezett ki szerelmet, üdvözülést, hal doklást és örök bucsut. — „Lám most már megvan oldva minden, mondá szomoru mosollyal, — a szegény komédiás nem fog terhére lenni többé senkinek. Az ürt, mely közöttünk volt a sorsnak árkát, az én hullám fogja kitölteni. Így volt megírva . . . De én boldogul halok meg, mert szerettem s szeretve voltam . . . — Óh csak oly soká ne kellene szenvednem. — „Sze-ret-lek! . . . meg-ha-lok!“ . . . Ezek voltak utolsó szavai, azután elveszté eszméletét. A körülállók nem folythatták vissza könyeiket, a főbiró ott állott most is a köröndön belől, mintha lábai legyökereztek volna; a jelenet első perceiben kimondhatlan keserűséget és haragot érzett szívében, minthe az egész világ előtt lenne megalázva, semmivé téve; azt vélte, hogy mindenki gunnyal néz reá. Hisz ez este lett nyilvánvaló, mi-ről eddig sokan csak suttogtak. Csodálkozva nézték és vették tudomásul Erzsike s a komédiás fiu szerelmét, de gunyt vagy részvétlenséget egyetlen arczról sem olva-

sott, s ez némileg lecsilapítá, — s megkönnyebbülten törle meg veritékes homlokát. Azután egy gyors elhatározással átlépte a köröndöt; egy pillanatra azonban még megállott . . . látszott, hogy küszködik bensőjével; de mégis oda ment a haldokló komédiás fiuhoz, szótlánul megszorítá kezét. A szegény haldoklónak volt még érette egy *hálás tekintete* . . . azután felemelte leányát és görcsösen szorítá magához.

— *Szegény gyermekeim! . . .* — Óh édes Istenem, de sok minden volt elmondva *e két szócskában*. A falu birája, a büszke hat ökrös pógár, ott állott megtörten, most csak egy ember volt, egy *érező* ember és atya, a ki együtt könnyezik gyermekeivel . . . Nem szállította leányát a távozásra; hadd legyenek az utolsó perczben *egymás közelében!*

Erzsike pedig magához ölelte, csókolta a sápadt, halálra vált ajkakát; s mikor az orvos és szülei távozásra kérték, görcsösen karolta át drága halottját.

— Nem, nem! én is együtt halljak vele, *ne szakítsatok fel tőle . . .* ő az enyém. Hadd halljak meg én is vele! Nem . . . nem hagyom őt! sikoltá a szegény leányka, mikor távozásra kérték . . . Csak nagy nehezen, újra teljes ájultságba esés után sikerült atyjának karjaiba venni, s a künn álló kocsin haza vinni.

Erzsike e tragikus eset után sok ideig élet és halál között lebegett.

Lyttonon csak kis mérvű külsérülést észlelt ugyan az orvos, de kitünt, hogy *belsőszervezetére* volt az esés, *halálos*.

Hajnal hasad . . . piros sugarai utat törnek a komédiás bódé hasadékain; játszadozva, csókolva a kiszenvedett komédiás fiu arczát, a ki ott feküdt a halál hideg nyugalmával, úgy, a hogy tegnap este szerepelt, a rózsaszín tricoban, csillogó gyöngyös jöpkában, kiesiny lábain trapez-czipőcskékkel, tollas barettel fején, piros köpennyel leterítve, arczán megfagyott mosollyal . . .

XI.

Réggelre kelve a bódében egy lélek sem volt. A komédiások *eltűntek*. A vén komédiás elvitte magával a halottat is. Fuváros emberek Erdélyben látták a „Mossziót.”

Mikor még Lytton apja gazdag ember volt, ott vásárolt magának egy birtokot, ott pillantá meg Lytton legelőször ezt a *boldogtalan világot*, hadd nyugodjanak hát hamvai, így vélte a »Mosszió« *az édes szülő földben*, oly jó az, hogy mindenkit kebelére fogad s lágván, édesen takarja be, megnyugtatja a fáradottat, a hol többé nincs vágy, nincs tört remény, a hol a dal szerint *„nem fáj semmi“* . . . Vadregényes volt a táj; négy topolya fa és egy vén siket, fogatlan szónógető volt tanuja Mosszió Leporon kívül a temetésnek; ha-

lotti dal *a madarak éneke*; harang szava: a táj felett elvonuló *ősz szél* szomoru bugása... És Leontine s a kis Marry?... ki tudja hová, mivé lőn? Ugyan melyik halász tudja *nevét* azon szerencsétlennek, a kit hálójában — vélt zsákmány helyett — a vízből felhuzott?! . . .

A vén komédiást nem látta többé senki; mondják ott tengeté életét a rengesben. Emberektől elzárkózva; a szénégető osztá meg vele fekete kenyerét; egyszer aztán nem kellett több kenyér . . . s a szénégető oda tette, a kihez kívánczolt, *a komédiás fuhoz*.

Sárga, hulló fa levelek és harasztok egy jeltelen *közös sirdombon* zizegnek, mely alatt két küzdelmes és „boldogtalanságra teremtett“ élet nyert *örökpihenést*.

XII.

Hogy Gézát ama katasztrófa után már egy hét múlva nem lehetett látni Bánváron: az érthető; de ugyan mit is keresne ott? a kis „arany madár“, kit megfogni remélt, most még inkább és inkább nem lesz az övé; *önvád* is terhelte, hiszen egy elcsapott kis biróval ő dobatta be a követ *ama bizonyos* levéllel. Ez szépen kitudódott. Na ugyan ő megjárta házassági tervével. Ihatik utánna vizet. Aztán bizony az egykori hetyke gavallér urfi termete kissé meggörbült, az a két borda is örökre *hibitni* fog . . . s ezen felül biczeg is . . . — Ama párbajról az avatatlanok csak nagy későn vehettek tudomást, mert a fiuk közadással kötelezték egymást a hallgatásra, de mégis csak megtudták.

Mikor én ismertem őt, akkor már

Géza urfi csak *romja* volt az egykori gaval-
lérnak; mikor pedig nővére elhalt, azzal jó
nemtője hagyta oda; annak a kis földnek
és háznak hamar kiment a könnyökén s nem
lett ugyan „kataszteri becsló-biztos,” — mert
arra nem tarták érdemesnek. — hanem
„*diurnista*“ 70 krét a sáromberki kir. pénz-
ügyigazgatóságnál.

XIII.

És szegény Erzsike? . . . Utam egyszerű Bánvárra vezetett, az ő atyjával kellett bizonyos ügyben személyesen értekeznem; találkoztam a leánykával is, ott künn laktak — Erzsike kívánsága szerint — a szép gyümölcsösben a falun kívül; az egykor piros arczu, meleg kedélyű, vidám leányka helyett egy szépség szírmait már hullatni kezdő, de még minlig érdekes, halvány rózsát láttam; a szemek most is sötétek voltak, de mintha fényük megtörve, s az egykor kifejezésteli, szerelmet sugárzó szemek tétovát, bátortalanságot, hirtelen megijedést fejeztek most ki. *Élő testben meghalt lélek!* . . . Nem lépte ő ruháját, zilált hajjal, s gondatlanul öltözködve nem járt-kélt, csak házuk előtt, vagy a kiskertben sélálgatott; csendesen én ugyan vele a ház előtti kis padon ülve találkoztam, vele voltak Lyttou gyöngyei akkor is; fogadta ülvözletemet, de azután rám se nézett; kis szíja valami érthetetlen szavakat mormogott, melyből csak a *Lyttont* tudtam meg-

érteni. A gyöngyöket le s feltűzgélte a se-lyem zsinóron, azután egyenként össze csó-kolá; így játszogatótt egész nap szép csen-desen; csak néha ugrott fel idegesen, gya-nusan nézve szét maga körül, így egyszer reám is, hanem azután úgy láttam legyőzte bizalmatlanságát, mert *elkérte kezemet* figyel-mesen nézte egy ideig, azután meg arra kért, hogy tegyem le füvegemet, hadd lássa hajamat is; én mosolyogva engedtem naiv kérésének.

— „Óh *ő neki* szebb és kisebb kezei és sötétebb fürtjei voltak, ön csunya ember!“. . . Ezzel hátat fordított nekem, többé fi-gyelmére sem méltatva. Én keserű, szánó mosolylyal néztem e leánykára. Mikor távo-zásomkor üdvözöltem, már akkor barátságó-san viszonzta azt, söt kezet is nyujtott és némi kacérsággal rázta meg *erősen üszülő* fürtös fejcskáját s gracióz állásba tevé magát. ezzel becsátott el:

— „Tudja-e Uram, hogy Lytton a szép komédiás fiú a *szeretőm*?! . . .“

